

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Identita vietnamských adolescentů v Pardubicích

Bc. Kateřina Votavová

Diplomová práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kateřina Votavová**
Osobní číslo: **H10576**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Identita vietnamských adolescentů v Pardubicích**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude kompilací děl autorů, kteří se danou problematikou zabývají. Budou zde zahrnuta data z dříve již uskutečněných výzkumů doplněná o informace mnou prováděnými výzkumy (metody kvalitativního výzkumu - strukturované, polostrukturované a neformální rozhovory). Cílem práce bude zjistit, jak se vietnamští adolescenti cítí v majoritní společnosti.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Kocourek, J. 2007: Vietnamci v ČR. [Vietnamese in the Czech Republic] IN: Sociologické studie [Sociological studies], 6, 10, SOÚ AV ČR, v.v.i.: Praha 2007. Str. 46 ? 62 Kocourek, J. 2006, 2007: Hledání interkulturní výchovy s vietnamskými dětmi na českých školách. [Searching for Interculture Education with Vietnamese Children in the Czech Schools.] In: Kapitoly z multikulturní tolerance III [Chapters of Multiculture Education III] Praha: SVLP EIS UK. In: Individuální přístup k pomoci jiným, začlenění minorit 4. díl [Individual approach to help others, inclusion of minorities, part 4]. Eriksen, Thomas Hylland. Antropologie multikulturních společností - Rozumět identitě. [s.l.] : Triton, 2007. 384 s. ISBN 80-86473-83-X Gabař, P., Gabařová, D., Grygar, J., Kocourek, J., Mrázová, L., Skácelová, J. 2005: ASI-MILOVANÍ ? [Loved or Assimilated?] Praha: H&H. Kocourek, J. 2004: Interkulturní rozdíly v komunikaci vietnamských dětí a rodičů. [Interculture Differences in Communication Style of Vietnamese Children and their Parents.] In: Výchova k demokratickému občanství a vzájemné toleranci v multikulturní společnosti. Olomouc Kocourek, J. 2002: Poznáváme svět dětí z Vietnamu. [We Cognize World of Children from Vietnam.] Plzeň: Foto&Tisk Znamenany. Brouček, Stanislav. Český pohled na Vietnamce (Mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství). Etnologický ústav AV ČR Praha, Praha, 2003. s. 478 Průcha, Jan. Interkulturní psychologie: Sociopsychopogické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Portál, Praha, 2004. s.199 Šišková, Tatjana: Výchova k toleranci a proti rasismu. Portál, Praha, 1998, s. 203 Šišková, Tatjana a kol.: Menšiny a migranti v České republice (My a oni v multikulturní společnosti 21. století). Portál, Praha, 2001. Černík, Jan. S vietnamskými dětmi na Českých školách. 1. vydání. Jinočany: H&H Vyšehradská,s.r.o., 2007, s. 221 Martin Ryšavý - film Banánové děti

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.
 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Souhrn

Diplomová práce se zabývá identitou vietnamských adolescentů v České republice se zaměřením na území města Pardubice. Zjišťuje, do jaké míry se dospívající Vietnamci ztotožňují s majoritní společností a v jakém rozsahu je jejich identita ovlivňována etnickou skupinou, v níž vyrůstají. Práce zkoumá hlavní atributy působící na utváření identity adolescentů, a to - jazykové kompetence, vztahy s vrstevníky, rodinné a školní prostředí.

Klíčová slova

Etnická identita - Etnické anomálie - Vietnamci - Adolescence

Title

The identity of vietnamese adolescents in Pardubice

Abstract

The Diploma Thesis deals with an identity of Vietnamese teenagers in the Czech Republic, focusing on the City of Pardubice. It determines to which extent the Vietnamese adolescents identify themselves with the majority society and whether their identity is influenced by the ethnic group they grow up in. The Thesis looks into the main attributes affecting the formation of adolescent identity, such as language skills, peer relationships, as well as family and school environment.

Keywords

Ethnic Identity - Ethnic Anomaly - Vietnamese - Adolescence

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 6. 2012

Bc. Kateřina Votavová

Mé poděkování patří panu PhDr. Tomáši Boukalovi, PhD. za jeho cenné rady a za veškerou pomoc, kterou mi v souvislosti s mou diplomovou prací poskytl.

Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, jež se mnou při mém výzkumu ochotně spolupracovali.

Obsah

Obsah	1
Úvod	8
Identita	9
Přístupy k identitě	11
Etnická skupina	13
Etnická identita	14
Hypotézy kontaktu kultur	17
Etnické anomálie	19
Etnická identita a jazyk	21
Etnická identita a škola	25
Stereotypy a etnofaulismy	28
Metodologie	31
Metody výzkumu	31
Etika výzkumu	32
Výzkumné otázky	32
Otázky pro respondenty	32
Lokalita výzkumu	33
Výzkumná skupina	34
Navázání kontaktu	37
Specifika vietnamské kultury	37
Další specifika	40
Výzkum	41
Analýza dat	59
Školní prostředí	59
Spolužáci a vrstevníci	60
Média	61
Rodinné prostředí a rodiče	63
Náboženství a svátky	64
Práce	66
Budoucnost	67
Závěr	69
Literatura a použité zdroje	72

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá identitou vietnamských adolescentů v Pardubicích. Podle mého názoru je to téma poměrně aktuální, protože se na našem území vytvořila nová skupina, a to potomci migrantů. Jsou to děti, které se zde narodili nebo zde tráví život od útlého věku. A s tím jsou spojené i nové problémy této mládeže. Oni sami si říkají banánové děti - na povrch žlutí a uvnitř bílí.¹ Žijí ve dvojím světě. V tom prvním se je doma rodiče snaží vést k vietnamským zvykům, jazyku a zároveň si i většina rodičů přeje, aby si jejich potomek našel partnera z řad vietnamské komunity. Na druhou stranu vietnamské děti navštěvují české školy, denně jsou v kontaktu s prvky české kultury a jsou jimi do značné míry ovlivňovány. Sami mladí Vietnamci si pokládají mnoho otázek, narodili se vietnamským rodičům, ale žijí na druhé straně světa. Do jaké míry jsou tedy ještě „opravdovými“ Vietnamci, anebo se z nich už stali Češi, jež se od ostatních liší pouze fyzicky?²

Ve své práci se nevěnuji pouze tomuto tématu, jak se sami Vietnamci cítí, ale navíc i třecím plochám mezi jednotlivými generacemi Vietnamců na našem území.

Svou diplomovou práci jsem rozdělila na několik kapitol.

¹Dvojí život banánových dětí. *Klub Hanoi* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z:

<http://www.klubhanoi.cz/view.php?cislocclanku=2008020701>

² Polanská, J., Kadlecová, M. Banánové děti a jejich milující rodiče. *Člověk v tísni* [online]. 2008

[cit. 2012-06-25]. Dostupné z:

<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=143&idArt=730>

Na poli teoretickém se věnuji především pojmům identita - vymezení pojmu, etnická identita, osobní a sociální hledisko identity a problematice adolescence. Dále se zabývám charakteristikou tradiční vietnamské kultury a životem Vietnamců v ČR. Další část náleží stručnému přehledu, jak se vyvíjí život druhé generace Vietnamců.

Praktická část se věnuje vlastnímu výzkumu a analýze dat.

Identita

Odborníci začínají věnovat svou pozornost identitě na sklonku šedesátých let dvacátého století. Pojem identita se nepodařilo jednoznačně vysvětlit, naopak s přibývajícimi atributy - jako je kulturní identita, sociální identita, skupinová identita, etnická identita, atd. - se ještě více zkomplikoval.³

Svou vlastní identitu si jedinec příliš neuvědomuje, tedy až do té chvíle než se střetne s něčím cizím a má nutkavou potřebu se vůči cizímu vymezit. Identita vystihuje vnitřní pocit jedince, čím se cítí být on sám a zároveň na straně druhé poukazuje, jak jedince vidí ostatní, tedy jeho okolí.⁴

Identita je dynamická a v čase a v situacích se mění, není to tedy vrožený aspekt.⁵ V případě vzniku

³ Novotný, D. D., Identita v antropologii (kritický pohled). *Poznámky pod čarou* [online]. 2010 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z <http://poznamkypodcarou.blogspot.cz/2010/08/identita-v-antropologii-kriticky-pohled.html>

⁴ Kulturní identita. *CzechKid* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1120.html>

⁵ Tamtéž

identity, může být obměňována či přebudována sociálními vztahy.⁶ Změna identity může být pozitivní nebo negativní, záleží, zda máme kladný přístup k nové skupině, se kterou se identifikujeme nebo zda si chceme držet odstup od této skupiny. Ať chceme nebo ne, jsme naučeni hodnotit a kategorizovat skupiny. Raději se identifikujeme se skupinami, jež nám jsou blízké a naše okolí je hodnotí pozitivně, oproti skupinám, kterým okolí přisuzuje negativní nálepku.⁷

Podle Brubakera a Coopra existuje pět základních významů identity:

- *Základ sociálně-politického jednání:* v další konkretizaci je tento základ-jednání chápán jako:
 - (a) vedený nějakým sebe-pojetím (*self-understanding*) či sebe-zájmem (*self-interest*),
 - (b) svébytný (*particular*) či obecný (*universal*),
 - (c) daný sociálním umístěním (*social location*); tím míní někteří teoretikové kategorizaci podle rasy, etnicity, národnosti, genderu, sexuální orientace, atd., jiní příslušnost k socioekonomické třídě.
- *Stejnost členů nějaké skupiny:* objektivní či subjektivní (cítěná, zakoušená, vnímaná) stejnost mezi lidmi nějaké rasy, etnika, národnosti, atd.

⁶ Berger, P. L., Luckmann, T., 1999, s. 170

⁷ Kulturní identita. *CzechKid* [online]. [cit. 2012-06-25].

Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1120.html>

- *Fundamentální jádro*: hluboký a trvalý princip, z něhož vyrůstá individuální či kolektivní sebe-pojetí.
- *(Reálný) produkt sociálně-politického jednání*: výsledek nějakého individuálního či skupinového jednání; tento výsledek pak může sloužit jako základ k dalšímu jednání.
- *(Prchlivý) produkt jazykového diskurzu*: nestálé, mnohotvárné, prchavé, fragmentované a kolísající moderní a postmoderní „já“ (self).⁸

Přístupy k identitě

Z definic Brubakera a Coopera můžeme vyčlenit dvě teorie, které se odlišují přístupem k identitě a zároveň nám jí pomohou objasnit.⁹

Primordialistická teorie, která již není hojně užívaná. Koncipuje identitu jako určitou esenci, reálné bytí. Zmíněnou esenci můžeme ztotožnit s kulturními znaky, což je například - jazyk, náboženství, normy nebo biologické normy - rasa, kmen, předci.¹⁰ „*Etnicita je daná a neměnná*“, „*etnickou identitu získá osoba narozením.*“¹¹ V 50. letech 20. století Edwadr Shils pojmenoval vazby mezi

⁸ Novotný, D. D., *Identita v antropologii (kritický pohled). Poznámky pod čarou* [online]. 2010 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z <http://poznamkypodcarou.blogspot.cz/2010/08/identita-v-antropologii-kriticky-pohled.html>

⁹ Paleček, M., 2007, s. 4

¹⁰ Hirt, Tomáš., *Přehled základních tezí modernistického pojetí nacionalismu. AntropoWebzin* [online]. 2007 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/prehled-zakladnich-tezi-modernistickeho-pojeti>

¹¹ Bačová, V., 1997, s. 303-313

určitými skupinami ve společnosti, jež byly založené na pokrevní příbuznosti, jako primordiální.¹²

„Je vidět, že toto sdílení krve, řeči, zvyků atd. má nepopsatelnou a někdy silnou setrvačnost. Člověk je vázán na své příbuzné, sousedy, spoluvěrce, je to výsledkem nejen osobní náklonnosti, praktické nezbytnosti, společného zájmu nebo případných závazků, ale přinejmenším do značné míry i působení nějakého nevyočitatelného absolutního významu připsaného vazbě samé ... Zdá se, že doslova pro každého člověka v každé společnosti téměř ve všech dobách některé vazby vyplývají více pocitu přirozeného - někdo by řekl duchovního - příbuzenství než se sociální interakce.“¹³

Kritika této teorie spočívá v tom, že neumí pracovat s dopady emigrace a se smíšenými manželstvími a s nově vzniklými etnickými skupinami, jež se objevily v postkoloniálním světě.¹⁴ Primordialismus nepočítá s možností sounáležitosti s více etnickými skupinami nebo dokonce s etnickou změnou. Jako příklad uvádím jednu mou respondentku, která při rozhovoru pokud mluvila o Češích, zahrnovala tam i sebe a vyhraňovala se proti Vietnamcům. Ale stejně tak se identifikovala i naopak, pokud vyprávěla o Vietnamcích, začleňovala mezi ně i sebe. Je patrné, že na určité sounáležitosti s etnickou skupinou má podíl svobodná volba jedince. A to vystihuje druhá teorie, která

¹² Bahenský, F., 2010, s. 6

¹³ Geertz, C., 2000, s. 289

¹⁴ Hutchinson, J. & Smith, A. D. (Eds.). 1996. Dle Miklasová, N.. *Etnická identita potomků imigrantů*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Dostupné z http://is.muni.cz/th/55260/fss_m/

stojí v opozici primordialismus, instrumentalismu. S identitou nakládá jako s účelově vynalezeným a používaným konstruktem, jedná se o určitou představu a činnost lidí. Často je identita používána jako nástroj a slouží k prosazení jedné skupiny nad jinou. Hutchinson a Smith kritizují tuto teorii pro její nedostatečnou schopnost explikovat etnické vazby a kulturní symboly.¹⁵

Etnická skupina

V dnešní době existuje mnoho definic etnické skupiny.

Skupina jedinců, kteří se od jiných odlišují svou etnicitou neboli souhrnem faktorů kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových, dále pak svou historií, sebe-pojetím, vědomím společného původu a také tím, že jsou jako etnicky odlišní vnímáním druhých. Někdy se pojem etnikum používá též ve významu národnostní menšiny, jejíž kultura se liší od kultury většinové, ale etnikum není nutně totožné s národem. Na rozdíl od rasy příslušníci etnika nemají takové fyzické znaky, kterými by se výrazně lišili od příslušníků většiny. Důležitější je spíše odlišnost hodnot, norem, chování a jazyka. Znaky, které příslušníci etnika považují pro sebe za charakteristické, se někdy nazývají etnické vědomí.¹⁶

Podle Frederika Bartha má etická skupina tyto znaky:

1. převážně je biologicky sebe-reprodukcující

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Jandourek, J., 2001, s. 26

2. sdílí společné základní kulturní hodnoty, realizované ve zjevné jednotě s/v kulturních formách
3. tvoří jedno komunikační a interakční pole
4. příslušnost k této populaci se samo-identifikuje a je identifikována jinými, a vytváří tak kategorii odlišnou od jiných kategorií téhož řádu.¹⁷

Tentýž autor se domnívá, že jednotlivé etnické skupiny se neliší pouze kulturními nebo objektivními znaky (např. folklor, území, jazyk). Podle jeho teorie se skupiny ve vzájemném styku určitým způsobem definují a ohraničují. A právě tyto hranice mezi lidmi označuje jako etnicitu. Existuje mnoho znaků, díky kterým se skupiny vymezují - kultura, geografie, biologické dispozice. Tyto samotné prvky postrádají hodnotu, teprve až když se jim připíše určitý význam a důraz, nabývají na důležitosti a jako takové jsou následně předávány dalším generacím dané etnické skupiny.¹⁸

Etnická identita

„Etnická identita je chápána jako sebe-identifikace a identifikace člena etnické skupiny. Jedinec prokazuje členství a loajalitu ke společenství, ke kterému, podle svého úsudku a podle úsudku jiných, osoba patří svým původem.“¹⁹ Stets a Burke zdůrazňují, že identita je spojena s procesem socializace osoby, s procesem učení se a přijetí

¹⁷ Barth, F., 1969, s. 10-11.

¹⁸ Bačová, V., 2003, s. 232

¹⁹ Bačová, V., 2003, s. 234

sociálních rolí, toto je pohled sociálních psychologů. Historici při definici identity vycházejí z vývoje kolektivních mentalit a důraz přikládají zkoumání s ohledem na dobu, v níž jedinec žil či žije. Etnologové se zaměřují na rozluštění symboliky dané kultury.²⁰ Další definice vyjadřuje identitu podle vzorce, mnozí badatelé s touto formou vyjádření nesouhlasí. „*Identita se skládá z několika složek. Platí vzorec $SC = PI + EI$, tedy celková vlastní konstrukce (SC) je součtem osobní identity (PI) a etnické (skupinové) identity (EI).*“²¹

Teoreticky můžeme etnickou identitu znázornit jako ruské matrjošky nebo soustředné kružnice. Každá vrstva obsahuje ve směru zevnitř ven více a více lidí. A záleží pouze na jedinci, jakou skupinu v danou chvíli upřednostní a stane se u něj v daném stavu dominantní. Při mnoha okolnostech se etnická identita vůbec neprojevuje, lidé si jí neuvědomují, až teprve při kontaktu s jinou etnickou skupinou a při odhalení vzájemných odlišností, můžeme o tomto faktu uvažovat.²²

Faktory konstrukce identity:

Stav výchozí skupinové identity

Délka přítomnosti v ČR

Okolnosti a motivace příchodu imigrantů (důvod, proč opustili zemi původu)

Vize vlastního působení v ČR potažmo v střeoevropském prostoru

²⁰ Bittnerová, D., in Macek, Dalajka, 2003, s. 413

²¹ Smith, E. P., Walker, K., Fields, Brookins, Seay, 1999, s. 4

²² Eriksen, T. H., 2008, s. 327

Míra zapojení se do institucí a společenských struktur většinové (majoritní, hostitelské) české společnosti.

Ekonomický a společenský úspěch ve většinové společnosti.

Demografická skladba jejich vlastní skupiny.

Osobní angažmá v programovém udržování výchozí identity

Míra odlišnosti výchozích charakteristik, zejména výchozí kultury ve srovnání s kulturou společnosti ČR.²³

Jako příklad mi poslouží dva moji respondenti. Jeden z nich je muž, který se narodil ve Vietnamu vietnamským rodičům, a v jeho raném dětství se přistěhovali do ČR. Bydlí s rodiči v malém bytě a jejich finanční situace není příliš příznivá. Všichni členové v rodině komunikují vietnamsky. Jediný, kdo ovládá plynule český jazyk, je tento chlapec, rodiče znají pouze základní fráze. Druhou respondentkou je vietnamská dívka, která se narodila v České republice, a její rodiče si zde stihli vybudovat stabilní zázemí. Doma komunikují vietnamsky, ale český jazyk ovládají všichni na dobré úrovni.

U těchto dvou osob můžeme sledovat jejich identity, spojuje je etnická identita, oba se považují za Vietnamce, liší se identita genderu a každý z nich pochází z jiné ekonomické třídy. Z tohoto porovnání vyplývá, že jedinec je součástí několika skupin a pouze některé se vztahují k etnicitě. Sociální identitu osoby nelze určit pouze

²³ Bittnerová, D., 2003, s. 416

díky etnicitě. Každý má několik identit, které se mohou překrývat a jakou použije, záleží na konkrétní situaci, v které se ocitne.

Dále můžeme ukázat, v jakém vztahu k sobě jsou gender, etnicita a třída. Etnicitu a třídu můžeme pokládat za sobě rovné, mají určitou spojitost s mocí. Gender prostupuje etnicitou a třídou.²⁴

Hypotézy kontaktu kultur

Při příchodu imigrantů do nové země má etnická identita velký podíl na akulturačním procesu. Rozdíl mezi konstrukty etnické identity a akulturací je nejasný a často dochází k záměně těchto pojmů. Akulturace v širším slova smyslu zahrnuje širokou škálu chování, postojů a hodnot, které se proměňují při kontaktu různých kultur. Etnickou identitu můžeme definovat tak, že vezmeme toto hledisko akulturace a zaměříme ho na subjektivní pocit příslušníka k té určité skupině a kultuře. Akulturace je spíše než lineární proces změny, kde se vyžaduje zřeknutí se vlastní kultury a osvojení si nové, chápána jako dvojrozměrný proces. Akulturace uznává dva dominantní prvky, a to zachování původní kultury a přizpůsobení se hostitelské společnosti, oba jsou koncepčně odlišné a mohou se lišit samostatně. Podle toho Berry navrhuje dvě následující otázky, které slouží jako prostředek k identifikaci přistěhovalců: Považujete za hodnotné udržet si vlastní kulturní dědictví? Považujete za hodnotné rozvíjet vztahy s širší společností? Akulturaci vystihují čtyři strategie integrace, asimilace, separace a marginalizace. Díky

²⁴ Eriksen, T. H., 2012, s. 28, 280

kladným či záporným odpovědím na otázky zjistíme, s kterou strategií se jedinec identifikuje. Pozitivní odpověď na obě otázky určuje integraci, obě negativní odpovědi znamenají opomíjení. Odpověď na první otázku kladně a na druhou záporně značí oddělení, a naopak definuje asimilaci. Tento model ukazuje, že akulturace neprobíhá jen jedním způsobem a zdůrazňuje, že není nutné, aby se přistěhovalci zřekli své původní kultury a cíleně se přizpůsobovali kultuře nové. Tento model je významný tím, že umožňuje multikulturalismus a neomezuje se tak jako starší modely pouze na asimilaci a marginalizaci (např. Stonequist, 1935).²⁵

Tento Berryho model je praktický pro porozumění difference etnické identity. Stejně tak jak funguje dvojrozměrný model akulturace, můžeme odlišit dva rozměry skupinové identity, a to etnickou identitu a identitu v nové společnosti - „národní“ identitu. Každá z identit se může lišit nezávisle, může nabývat těchto hodnot - silná, slabá, nevyvinutá, bezpečná.²⁶

Jedinci, který si zachová silnou identitu a zároveň do jisté míry přijímá tu z nové společnosti, náleží status integrované identity (bikulturní).²⁷

Pokud cítí individuum silnou etnickou identitu a neztotožňuje se s kulturou novou, jedná se o oddělené identity.²⁸

Asimilovaná identita je taková, pokud se osoba vzdá své etnické identity a přijme identitu v nové kultuře.²⁹

²⁵ Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., Vedder, P., 2001, s. 494-496

²⁶ Tamtéž

²⁷ Tamtéž

²⁸ Tamtéž

A pokud se neztotožní ani s jednou kulturou, jedná se o marginalizované identity.³⁰

Etnické anomálie

Ve společnosti existuje mnoho jedinců, jimž nemůžeme připsat zcela jednoznačně určitou etnickou identitu. Například děti pocházející z manželství Čecha a Romky nebo Vietnamce a Češky. Je ale těžké definitivně určit, kým bude jejich potomek. Victor Turner tyto jedince označil jako „*uprostřed nebo mezi*“, Mary Douglasová použila pojem „*etnické anomálie*“ nebo pro ně můžeme užít kategorií „*ani-ani*“ nebo „*jak-tak*“.³¹ Můžeme tedy říci, že potomci Vietnamců, kteří se narodili na území České republiky nebo děti ze smíšených vietnamsko-českých manželství se setkávají též s touto problematikou. Na jedné straně pro ně může být stigmatizující, že nezapadají do kategorie ani Čech a ani Vietnamec a na straně druhé jim může přinášet značné výhody zapadat do obou kategorií - být jak Čech, tak i Vietnamec.

Skupiny, které můžeme charakterizovat v Evropě jako etnicky výjimečné, jsou potomci přistěhovalců. Ostatními členy společnosti jsou považováni za příslušníky totožné etnické skupiny jako jejich rodiče, nebo jejich asimilace proběhla tak dobře, že jsou pokládáni za členy majoritní společnosti. Velmi častým atributem této skupiny je bilingvnost.³² Macnamara definoval dvojjazyčnost takto: „*Bilingvní jedinec je ten, který disponuje alespoň minimální*

²⁹ Tamtéž

³⁰ Tamtéž

³¹ Eriksen T. H., 2012, s. 109

³² Tamtéž

kompetencí v jiném než mateřském jazyce v nejméně jedné ze základních jazykových dovedností (porozumění, mluvení, čtení, psaní).“ Částečně odlišné pojetí nalezneme v definici Bloomfielda: „Bilingvnost je schopnost ovládat dva jazyky na úrovni rodilého mluvčího.“ (Více Mackey, Grosjean, Baker, Jones.)³³

Dle Eriksena jsou příznačným vzorem pro etnickou výjimečnost děti pákistánských přistěhovalců v Norsku. Jejich pocit sounáležitosti s Norskem není příliš silný a stejně tak ani s Pákistánem.³⁴ Velmi podobně jsou na tom i následující generace Vietnamců na území České republiky, mají pocit, že nejsou doma ani v České republice a ani ve Vietnamu. Z mého výzkumu vyplývá, že většina se spíše identifikuje s Českou republikou.

Vývoji identity mezi jednotlivými generacemi se věnoval Roosens. Pro druhou generaci přistěhovalců, narozenou v místě původu či již v novém prostředí, je typické odmítání původní kultury rodičů a protestní přijímání kulturních vzorců z hostitelské země. U třetí generace dochází k vývoji zcela opačnému, radikální zamítnutí kultury hostitelské země a růst předpokládaných vzorců kultury korespondující se sociokulturní skupinou v zemi původu.³⁵

Ve společnosti je obvyklé, že v rámci sociální klasifikace sebe sama jedinci připadá jedna jasně vymezená identita, ale u přistěhovalců tomu tak není

³³ Morgensternová, M., Šulová, L., Scholl, L., 2011, s. 27-28

³⁴ Eriksen T. H., 2012, s. 110

³⁵ Faktýn, J., *Multikulturní. Andragogika*. S. 92. Dostupné z http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_47.pdf

a proto se domníváme, že bytí mezi dvěma odlišnými světy je problematické.³⁶

Etnická identita a jazyk

Akulturací imigrantů se zabývá mnoho výzkumů (více Průcha, 2007) a ve výsledcích těchto výzkumů se jako velmi podstatný činitel objevuje - naučení se jazyka hostitelské země. To způsobuje na straně jedné rychlejší adaptaci migrantů a na straně druhé to má vliv jako faktor akulturace. Zejména u následující generace působí jako okolnost vzdalování se od prvotní kultury.³⁷

Velké množství výzkumů je prováděno ve Finsku, především prof. K. Liebkindovou na univerzitě v Helsinkách. Etnické složení Finska je následující, nejvíce početnou skupinou jsou Rusové, Estonci, Ukrajinci, dále Somálci, Iráčané a Vietnamci. Jeden z výzkumů se týkal vztahu akulturace a osvojení si jazyka. Dotazováno bylo 588 adolescentů ve věku 11-20 let, ze čtyř etnických skupin - Rusové, Turci, Vietnamci, Somálci. Při klasifikaci procesu akulturace byly zohledňovány různé vlivy, jako je délka pobytu na daném území, míra osvojení si jazyka hostitelské země, tedy finštiny (psaní, čtení, porozumění textům a ústní vyjadřování) a kulturní vzdálenost či blízkost mezi imigranty a hostitelskou zemí. Závěry výzkumu odhalily, že mezi skupinami imigrantů jsou rozdílnosti v postupu akulturace, ale nezávisí to na osvojení jazyka hostitelské země, nýbrž na rozdílnosti kultur. Dále pak vyšlo najevo,

³⁶ Eriksen T. H., 2012, s. 113

³⁷ Průcha, J., 2010, s. 58

čím více imigranti ovládají nový jazyk, tím je jejich život v hostitelské zemi kvalitnější a ovlivňuje to i jejich pocit pohody (well-being).³⁸

I když je tato teorie v dnešní době do značné míry považována za překonanou, pokládám za důležité ji alespoň zmínit. Jazykový a kulturní relativismus podle hypotézy Sapira a Whorfa říká, že jedinec vnímá a interpretuje svět kolem sebe v závislosti na jazyce, ve kterém je od dětství utvářen.³⁹

Leontjev ve své publikaci s touto teorií pracuje a dovedl ji do následující formulace: „základ vnímání světa a jeho chápání u příslušníků každého národa spočívá ve vlastním systému významu sociálních stereotypů, kognitivních schémat, a proto je vědomí člověka vždy etnicky determinováno“⁴⁰

Za velkou překážku v komunikaci můžeme považovat odlišnost kultur, čím více jsou střetávající kultury odlišné, tím větší bariéry vznikají. Dále je pak velký význam kladen na to, jaký jazyk se ke komunikaci používá, zda je užíván jazyk mateřský nebo zprostředkovaný.⁴¹

F. E. Jandt sestavil škálu bariér komunikace mezi kulturními skupinami. Výzkum je sice zaměřen z pohledu Američanů, ale i tak na prvním místě jako maximální stupeň obtížnosti komunikace najdeme: Příslušníci západních kultur vs. Příslušníci asijských kultur.⁴²

³⁸ Liebkind, K., Jasinskaja-Lathi, I., 2000, s. 464 dle Průcha, J., 2010.

³⁹ Průcha, J., 2010, s. 50

⁴⁰ Leontjev, A. A., 1993, s. 20 dle Průcha, J., 2010.

⁴¹ Průcha, J., 2010, s. 58

⁴² Jandt, F. E., 2001, s. 40 dle Průcha, J., 2010

V českém prostředí se jazykové překážky vyskytují především u Vietnamců, u kterých nejedná se pouze o neuspokojivé zvládnutí českého jazyka, ale i o velké kulturní rozdíly. Tato problematika se dotýká především dospělých Vietnamců, ti český jazyk ovládají s velkými nedostatky. Zatímco vietnamské děti, které navštěvují české školy, tyto nesnáze nemají, umí česky na velmi vysoké úrovni, mnohdy jsou nejlepšími studenty ze třídy. Potíž, která nastává na území České republiky, je v tom, že na školách chybí učitelé/specialisté na výuku češtiny jako druhého jazyka. S přibývajícím počtem studentů/imigrantů vzrůstají překážky mezi rodiči/imigranty a školami.⁴³

Tomuto tématu se ve svém výzkumu věnovali i Mareš a Švarcová. Svou studii zaměřili na rodiče z mnoha etnických skupin, z nichž největší zastoupení měli rodiče vietnamských žáků. Autoři dospěli k zajímavým závěrům:⁴⁴

Vzájemnou komunikaci mezi vietnamskými rodiči a českými učiteli ovlivňuje do značné míry vietnamská kultura. U rodičů jsou patrné rysy vietnamského charakteru a to například umírněné a klidné chování, prudké jednání je pro Vietnamce nepřijatelné, dále není vhodné poukazovat na nedostatky někoho jiného a za jednu z nejdůležitějších vlastností tohoto etnika můžeme označit úsilí nezatěžovat okolí svými problémy a nedostatky.⁴⁵

Mnoho vietnamských rodičů vyjádřilo, že jsou v komunikaci se školou znevýhodněni jazykem, někteří dokonce pocítují znepokojení či strach pokud mají

⁴³ Průcha, J., 2010, s. 59

⁴⁴ Švarcová, E., Mareš, J., 2006, s. 42-56

⁴⁵ Průcha, J., 2010, s. 60

navázat kontakt s učiteli. Mezi pedagogem a rodičem-cizincem mohou vznikat zcela nevědomé situace. Při vzájemném kontaktu vzniká nejisté chování na obou stranách a to může být důvodem například arogantního chování a následné negativní zpětné vazby na toto chování.⁴⁶ Jazyk jim nečiní problémy jen v komunikaci s učiteli, ale dětem nemohou pomoci s domácími úkoly a ani nerozumí různým sdělením a žádostem ze strany školy pro rodiče a musejí si je nechávat přeložit od dětí.⁴⁷

Jiný výzkum autorky Jirasové poukazuje na zvyšující se dovednost ovládání českého jazyka, a to především u dětí. Ty tráví celý den ve škole a školní družině, a díky tomu si osvojují jazyk velmi rychle. Pouze s rodiči komunikují vietnamsky, znalost vietnamštiny u dětí není příliš vysoká, rodiče jim musí některá slova vysvětlovat. Není to nic překvapujícího, protože pokud tráví děti celý den v českém prostředí a se svými sourozenci, spolužáky a vrstevníky mluví česky a pouze pro dorozumění se s rodiči užívají jazyk rodný, je zřejmé, že jejich schopnost používat tento jazyk klesá.⁴⁸

Tento komunikační rozpor se ještě více prohlubuje a obě generace se od sebe oddalují. Mladí Vietnamci vidí za perfektním ovládním jazyka i mnohem větší míru integrace a i větší úspěšnost ve škole a na tom jim velmi záleží, k tomu jsou od mala vychováváni. Naopak vietnamští rodiče nesou velice těžce, že jejich děti preferují český jazyk a vietnamsky mluvit nechtějí.⁴⁹ Nedostatečná znalost

⁴⁶ Morgensternová, M., Šulová, L., Scholl, L., 2011, s. 70

⁴⁷ Průcha, J., 2010, s. 180

⁴⁸ Jirasová, 2006, s. 334

⁴⁹ Průcha, J., 2010, s. 59

vietnamštiny u adolescentů zapříčiňuje i špatnou vzájemnou komunikaci dítě-rodíč, časté nedorozumění vyvolává nedůvěru u rodičů.⁵⁰

Výzkum potvrzuje, že se nejedná pouze o jazykové změny, vietnamská mládež přebírá i jiný životní styl a hodnoty. Vietnamské děti žijí na pomezí dvou světů - vietnamským a českým.⁵¹

Etnická identita a škola

Etnická identita je patrná nejvíce u dospívajících, jejichž rodiče jsou přistěhovalci. Na jedné straně byli adolescenti socializováni rodiči, kteří je vychovávali jejich jazykem, vštěpovali jim hodnoty a zvyky z jejich původní země a snaží se udržet tyto vlastnosti celý jejich život. Na druhé straně jsou mladí lidé vzděláváni školním systémem nové země, v České republice je dbáno na perfektní znalost českého jazyka a vštěpují se jim i české zvyky. Dalším faktorem kromě těchto dvou jsou vrstevníci, s nimiž mohou komunikovat a to jak z řad vlastní etnické skupiny tak i z jiných kultur.⁵²

Pro rodiny přistěhovalců je stěžejní otázkou, jak se jejich děti přizpůsobí ve škole v nové společnosti. Poslání školy je oprávněně považováno za primární v sociokulturním vývoji dětí. Stejně tak děti vidí školu jako možnost zapojit se do nové společnosti. Většina studií zkoumající etnické a národní identity v rámci vzdělávacího systému a adaptace imigrantů dospívají k tomu, že biculturní

⁵⁰ Morgensternová, M., Šulová, L., Scholl, L., 2011, s. 70

⁵¹ Jirasová, 2006, s. 334

⁵² Phinney, J. S., Romero, I., Nava, M., Huang, D. 2001, s. 139-141

orientace vede k lepším školním výsledkům. Jako příklad Portes a Schauffler uvádí hispánské studenty, kteří se přistěhovali do jižní Floridy, jejich dvojjazyčnost byla spojena s dosažením vyššího vzdělání a s více ambiciózními plány těchto studentů do budoucího života.⁵³

Škola je zároveň symbolem určitého mostu spojujícího svět majoritní a minoritní společnosti. Vietnamci na území České republiky příliš nedůvěřují úřadům a státním organizacím, ale k českému školství mají poměrně pozitivní vztah.⁵⁴

Etnická identita a pohlaví

Vztah etnické identity mezi národnostmi⁵⁵, pohlavím a věkem přistěhovalců se může lišit. Dospělé ženy byly považovány za nosiče kultury v nové společnosti. U nich je více pravděpodobné, že zůstanou doma a budou udržovat a předávat zvyklosti mladším ženám. Zvláštní zřetel je kladen u těch žen, které pocházejí z tradičních kultur, jež jsou vůči ženám do jisté míry omezující. Právě z tohoto důvodu se mohou dívky identifikovat spíše s novou kulturou, která jim poskytuje větší svobodu a možnosti. Tyto rozdíly mohou způsobit stres v rodině.⁵⁶

Tato situace nastává i u vietnamských žen, respondentka v mém výzkumu potvrdila, že dívky mají ve vietnamské rodině jiné postavení než jejich

⁵³ Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., Vedder, P., 2001, s. 503

⁵⁴ Černík, J., 2007, s. 176

⁵⁵ Martinez, R. O., Dukes, R. L., 1997, s. 504

⁵⁶ Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., Vedder, P., 2001, s. 504

sourozenci mužského pohlaví. Výchova je u obou pohlaví rozdílná, u žen více striktní.

Utváření identity

Osobní aspekt identity je formulován takto: „čerpá především z intimní sebe-reflexe a sebe-hodnocení, úhel nasvícení vlastního já je však trochu odlišný, než je tomu v případě sebe-pojetí a sebe-hodnocení. Podstatné je vědomí vlastní jedinečnosti, neopakovatelnosti a ohraničenosti vůči druhým“. Díky němu najdeme odpověď na otázku „kdo jsem“.⁵⁷

Teorie sociální identity předpokládá, že skupinová identita je důležitou součástí sebe-pojetí, lidem přisuzuje hodnoty skupiny, ke které patří a oni získávají sebevědomí z pocitu příslušnosti k této skupině. Jedinci odpovídá na otázky „kam patřím“, „čeho jsem součástí“, „odkud pocházím“ a „kam směřuji“. Individua inklinují k pozitivnímu sebe-pojetí před negativním. Tento fakt vede k tomu, že i celou svou skupinu hodnotí pozitivně a v porovnání s ostatními skupinami se snaží zvýšit její prestiž a status.⁵⁸

Teorie sociální identity usiluje o udržení pozitivního hodnocení a to těmito způsoby:

úmyslné snižování hodnocení jiných skupin

snaha porovnávat se se slabší konkurencí

těch vlastností, v kterých vynikáme

⁵⁷ Macek, P., 1999, s. 78

⁵⁸ Roberts, R. E., Phinney, J. S., Mase, L. C., Chen Y. R., Roberts, C. R., Romero, A., 1999, s. 303-304

přechod do prestižnější skupiny

odstup od skupin s nízkým statusem.⁵⁹

Děti, jež jsou vystaveny negativním stereotypům o své vlastní skupině, mohou záporně smýšlet o svém etnickém původu. Nicméně děti jsou ovlivňovány a mnoho podnětů přijímají od rodičů a vlastní komunity. Velkou část socializace v rámci etnické příslušnosti tvoří rodiče a další dospělí z řad etnické komunity. Díky těmto vlivům si děti mohou utvořit pozitivní vztah a myšlení o jejich skupině.⁶⁰

Stereotypy a etnofaulismy

Stereotypy můžeme naleznout téměř v každém společenství, v národním či etnickém. Důležitým aspektem je, aby sami aktéři věřili této klasifikaci. Ve společnosti nalezneme mnoho takových stereotypů, například o ženách, dělnících, homosexuálech.⁶¹ Dále existují i etnické stereotypy, jejichž definici podala německá sociolingvistka Uta Quasthoffová: *„Stereotyp je verbální výraz přesvědčení, které je zaměřeno na sociální skupiny nebo na jednotlivce jakožto členy těchto skupin, přičemž toto přesvědčení je v daném společenství velmi rozšířeno. Stereotyp má logickou formu soudu, který množině osob neopodstatněně zjednodušujícím a zobecňujícím způsobem a s emocionálně hodnotící tendencí připisuje nebo upírá určité vlastnosti nebo formy chování. Z lingvistického hlediska lze stereotyp popsat jako*

⁵⁹ Roberts, R. E., Phinney, J. S., Mase, L. C., Chen, Y. R., Roberts, C. R., Romero, A., 1999, s. 303-304

⁶⁰ Phinney, J. S., Horenczyk G., Liebkind, K., Vedder, P., 2001, s. 501

⁶¹ Eriksen, T. H., 2008, s. 319

větu.“⁶² Například „nikdy nevěř Arabovi“, „Hinduisté jsou sobečtí“, dle mého výzkumu většina vietnamských respondentů považuje Čechy za závistivé a líné. V opačném případě Češi pokládají Vietnamce za pracovité, cílevědomé, velmi dobré studenty a za nečistotné. Existují různé stereotypy: zobecňující, přehnané a poukazující na sociální realitu.⁶³

Etnofaulismy jsou neoficiální pojmenování, která používají stoupenci jednoho etnika či národní skupiny, aby tak označili příslušníky jiných etnik či národů. Nemusí zohledňovat pouze samotné příslušníky, ale i jejich jazyk, myšlení, oblečení, zvyky, vlastnosti, atd. Jako příklad uvádím: „Ivani“ – Rusové, „Němčouři“ – Němci, „Čoboláci“ – Slováci, „Rákosníci“ – Vietnamci.⁶⁴

Podle Mullenena, Rozella a Johnsona jsou etnofaulismy způsobeny těmito zvláštnostmi:

Jedná se o výrazy, jež se spojují s početně menšími skupinami obyvatel, především s etnickými minoritami.

Vnímání jinakosti

Zaměřuje se na „jiné“ fyzické znaky – barva pleti, tvar obličeje, typ postavy.

Rozdílnost jazyka⁶⁵

⁶² Kaderka, P., Karhanová, K. *Obraz cizinců v médiích. Cizinci.cz* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2002 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z: http://www.cizinci.cz/files/clanky/122/Obraz_cizincu_v_mediich_Zprava_o_projektu_za_rok_2002.pdf

⁶³ Eriksen, T. H., 2008, s. 319

⁶⁴ Průcha, J., 2010, s. 65

⁶⁵ Průcha, J., 2010, s. 66

Tyto klasifikace zapříčiňují určitou etnickou soudržnost a do jisté míry posilují nebo naopak snižují společenské postavení etnických skupin. Eidheim označil určité vymezení hranic jako dichotomizace a tento jev poukazuje na vztah ve smyslu My-Oni. Jiným označením je vztah My-Vy, jedná se o komplementarizaci, ta poukazuje na nutnost uznání diferencí. Oblast komplementarity můžeme vytyčit pomocí sdíleného jazyka, jenž slouží při kontaktu obou skupin⁶⁶.

⁶⁶ Eriksen, T. H., 2012, s. 59

Metodologie

Metody výzkumu

V této práci zjišťuji osobní postoje respondentů, a proto považuji za vhodnou formu výzkumu kvalitativní metody.

Informace od respondentů jsem získala za pomoci polostrukturovaných rozhovorů. Pro své respondenty jsem měla připraveno několik obecných otázek. Po úvodním dotazu na jejich působení v České republice, jsem nechala respondenty vyprávět o jejich průběhu života (od kdy žijí v ČR, jak zde vypadá jejich bytí) a pomocí dalších doplňujících otázek jsem pouze upravovala vývoj dalšího povídání dotazovaných.

Dále jsem pro svůj výzkum použila metodu sněhové koule. Metodou sněhové koule se získávají noví respondenti. Základním procesem je postupné nominování dalších respondentů již známými respondenty. V mém případě s respondentem, jež splňuje daná kritéria (je ve styku s danou menšinou), proběhne interview, v němž je požádán, aby nominoval další osoby, které také znají a splňují daná kritéria. V mém případě to byla respondentka, jež hlídala malé Vietnamce a postupně se do vietnamské komunity začlenila do takové míry, že je dnes součástí mnoha vietnamských rodin a pro mě byla velkým přínosem při výzkumu.

Dále jsem využila i metody zúčastněného pozorování. Během rozhovorů jsem se ocitla mezi partou vrstevníků a mohla jsem sledovat jejich vzájemné vztahy a reakce. V jednom případě jsem byla návštěvníkem v jedné rodině a mohla jsem pozorovat jejich každodenní starosti a činnosti. Do jisté míry

mohlo být toto pozorování ovlivněno tím, že se jednalo o zjevné pozorování a okolní prostředí vědělo, že jsem výzkumník.

Následně i velkým přínosem pro mě byla literatura a webové stránky, jež se danou problematikou zabývají. Velké množství literatury se věnuje obecným informacím o Vietnamu, životu ve Vietnamu a v České republice a mnohem méně zdrojů nalezneme o nové generaci, jež se začíná prosazovat na území České republiky.

Etika výzkumu

Při výzkumu jsem dodržela etické zásady. Od účastníků bádání jsem získala pasivní informovaný souhlas a ve svém zkoumání jsem zajistila anonymitu respondentů.

Výzkumné otázky

Do jaké míry se uchovává vietnamská identita u druhé generace Vietnamců?

Nakolik přebírají vietnamští adolescenti životní styl a prvky české kultury?

Vznikají „třetí plochy“ mezi první a druhou generací Vietnamců v České republice?

Otázky pro respondenty

Otázky jsem rozdělila do čtyř kategorií, jež mají na utváření identity jedince největší vliv - rodiče, škola, vrstevníci, média. Ukázka těchto otázek:

1. Můžete mi popsat svůj život v České republice?
2. Jak žije vaše rodina?
3. Setkal/a jste se doma s problémy, které by byly spojené s tím, že jste už více zapadl/a do české společnosti? Nerozuměli vám rodiče v nějakém vašem jednání?
4. Jaké doma dodržíte zvyky?
5. Jakou práci byste chtěl/a jednou vykonávat?
6. Jak vidíte budoucnost Vietnamců na území České republiky?
7. Jaký máte vztah s kamarády?
8. S jakými hodnotami společnosti se ztotožňujete?
9. Shoduje se podle vašeho názoru prezentace Vietnamců v médiích s realitou?
10. Jaký máte vztah ke škole a ke svým spolužákům?

Lokalita výzkumu

Svůj terénní výzkum jsem situovala do krajského města Pardubice. Toto město se nachází ve východní části Čech a žije zde podle statistického úřadu necelých 168 tisíc obyvatel.⁶⁷

Dle posledních výzkumů žije v Pardubicích legálně přibližně 2700 Vietnamců. Dále zde pobývá stejný počet Ukrajinců, 1200 Mongolů a 600 Moldavanů.

⁶⁷ Obyvatelstvo v Pardubickém kraji a jeho okresech v 1. čtvrtletí 2012. Český statistický úřad [online]. 2012 [cit.2012-06-25]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xr/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_v_pardubickem_kraji_a_jeho_okresech_v_1_ctvrtletí_2012

Jedná se tedy o jednu z nejpočetnějších menšin na tomto území.⁶⁸

Do Pardubic se stěhuje mnoho cizinců a velké zastoupení má i vietnamská menšina. Stěhují se sem hlavně díky působnosti velkých firem, které jim nabízejí pracovní místa, například Foxconn nebo Panasonic.⁶⁹ Tito Vietnamci žijí v Pardubicích většinou bez rodin, bydlí na ubytovnách a jejich ekonomická situace není příliš příznivá. Druhou skupinou jsou Vietnamci, kteří na území republiky přišli již na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let⁷⁰, nejprve pracovali ve státních podnicích a po roce 1989 se začali živit prodejem textilu ve stáncích na tržnicích, postupem času začali své obchody přesunovat do kamenných obchodů a jejich prodejní sortiment se rozrostl. A právě tito Vietnamci přebývají v Pardubicích s celými rodinami, jejich děti navštěvují české školy a zapojují se viditelně do života majoritní společnosti ve městě.

Výzkumná skupina

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na vietnamské adolescenty. Termínem adolescence označují vědci a specialisté období mezi 10 až 24 rokem života.⁷¹

⁶⁸ Problémy s cizinci má v Pardubicích řešit zvláštní pracovník. *Oficiální internetové stránky statutárního města Pardubice* [online]. 2009 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.pardubice.eu/urad/radnice/media/tiskove-zpravy/tz2009/tisk-090128.html>

⁶⁹ Šamánek, Jan. Lidé z továrny: integrace cizinců v Pardubicích. *Oficiální internetové stránky statutárního města Pardubice* [online]. 2008 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2120909>

⁷⁰ Více o migraci z Vietnamu do ČR v bakalářské práci

⁷¹ What is Adolescence?. *Office of Population Affairs* [online]. [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: http://www.hhs.gov/opa/familylife/tech_assistance/etraining/adolescent_brain/Overview/what_is_adolescence/index.html

V této etapě se jedinec pokouší odpovědět si na otázky, kdo jsem a kam patřím. Pro dospívání jsou charakteristická nejen biologická, ale především psychologická, sociologická a pedagogická kritéria.⁷²

V období adolescence mají dvě skupiny hlavní vliv na vytváření identity. První je rodina, která přijímá jedince takového, jaký je a vyvíjí se především jeho osobní stránka identity. Druhou kategorií je příslušnost ke skupině vrstevníků, jež dává vyniknout sociální složce identity.⁷³ Mladí lidé mají tendenci přizpůsobovat se hodnotám a způsobům nové kultury snadněji než jejich rodiče. Proto mnohem hůře dosahují rovnováhy v oblasti identifikace. Od adolescentů se očekává zachování hodnot a zvyků „staré“ kultury a současně se snaží přijmout prvky kultury nové, aby se vyrovnali svým vrstevníkům.⁷⁴

Rodiče jsou nepopíratelně jedním z největších aspektů socializace a individuace jedince. Z. Freud se domníval, že v době adolescence vztah rodiče a potomka musí být nutně konfliktní, dnes se ale odborníci shodují, že tento fakt nemůžeme generalizovat. Určitého „odpoutání se“ a minimalizování vazeb s rodiči může jedinec dosáhnout i přes jejich vzájemný pozitivní vztah. Mnohdy se stává, že rodiče akceptují své „rebelující“ potomky, jsou smířeni s tím, že jejich děti se snaží vymezit vůči nim a respektují to a dá se říci, že čekají, až toto období přejde. H. Grotevand a C. Cooper přispěli

⁷² Macek, P., 1999, s. 11

⁷³ Macek, P., 1999, s. 27-28

⁷⁴ Chong, P., Kang, M., Sanci, L., Newham, V., Bennett, D. Adolescent Health: Enhancing the skills of General Practitioners in caring for young people from culturally diverse backgrounds. *CAAH: Resources* [online]. 2008 [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <http://www.caah.chw.edu.au/resources/gp-section1.pdf>

názorem, že pokud stojí v rovnováze sebe-prosazování a sebe-zdůrazňování adolescenta a porozumění a vstřícnost rodičů, vede to k posílení osobní identity. Je důležité, aby adolescenti svůj názor uměli sdělit a obhájit si ho, stejně tak na druhé straně by měli rodiče přijímat argumenty a brát ohled na názory svých potomků. Za generační spory jsou často vinni sami rodiče. Například Noack se domnívá, že se rodiče mnohdy snaží v období brzké adolescence upevnit svou moc nad dětmi a více je kontrolují a tím pádem vzniká i více neshod mezi nimi. Pravděpodobně se tak děje kvůli pochybnostem vzájemného vztahu s dětmi.⁷⁵

Z výzkumů vyplývá, že rodiče mají na své děti značný vliv, především v oblasti osobních postojů a nejméně pak na jejich volný čas.

Vrstevníci jsou nenahraditelnou skupinou. Dospívající zažívají podobné problémy, zkušenosti, pocity, vzájemně mezi sebou soupeří, napodobují se a velkou radost jim dělá, když někdo napodobuje je. Všemi těmito prostředky si jedinci uvědomují vztah sami k sobě. Pro adolescenty je důležité patřit do vrstevnické skupiny, učí se zde, jak reagovat a řešit určité situace. Tím, že spolu komunikuje určitý počet stejně starých jedinců, si vzájemně předávají zkušenosti a ověřují si tak vlastní sociální kompetence a hodnoty. Pokud rodina neplní svou funkci a rodiče nepředávají svým potomkům potřebné modely chování, nahrazuje je vrstevnická skupina.⁷⁶

⁷⁵ Macek, P., 1999, s. 17, 67-69

⁷⁶ Macek, P., 1999, s. 71

Navázání kontaktu

Vietnamské komunitě jsem se věnovala už ve své bakalářské práci Akulturace Vietnamců v Městci Králové, následně jsem se podílela na předvýzkumu a na následném projektu pro město Pardubice Integrace cizinců v Pardubicích a tomu vděčím za kontakty, které jsem mezi Vietnamci získala.

Vzhledem k předchozím zkušenostem s jazykovou bariérou jsem si jako výzkumný vzorek zvolila adolescenty, kteří mají s českým jazykem zkušenosti a znalosti ze škol. Oproti svým rodičům nemají mladí Vietnamci strach komunikovat s okolní majoritní společností a jejich výpovědi a názory jsou mnohem otevřenější. Při navázání kontaktu nastal problém hlavně u mladší věkové kategorie. Tito respondenti potřebovali souhlas svých rodičů k poskytnutí rozhovoru a málokterý z nich ho dostal. I přes tuto obtíž se mi podařilo s několika respondenty hovořit.

Specifika vietnamské kultury

Život ve Vietnamu je odlišný od života české společnosti, a proto pokládám za důležité zmínit základní rysy této kultury.

Zásadně se liší vztahy v rodině a výchova dětí. Členové rodiny musí respektovat slovo otce či nejstaršího syna. V rámci rodiny mají rozdělené povinnosti, ženy se starají o děti a rodinnou pohodu, muži jsou oporou rodiny, nejen že vykonávají těžké práce, ale musí být pevní i po psychické stránce a řešit složité situace. Děti jsou vychovávány velmi přísně, dbá se, aby byly pokorné a respektovaly

starší generace. Značně jsou podporovány vlastnosti jako poctivost, slušnost, klid a u dospívajících cudnost a zdrženlivost. Vietnamská společnost není natolik liberální k partnerským vztahům u adolescentů, jako je tomu u euroamerické společnosti. Partnerský vztah se vyvíjí jiným tempem, chlapec smí dát dívce polibek až po mnohaleté známosti. Předpokládá se, že vietnamské dívky by se měly vdávat jako panny. Dokonce i intimnosti na veřejnosti nejsou žádané, pro Čechy je až nepředstavitelné, jaká tabu v této kultuře panují vzhledem k vztahu muže a ženy. Naopak přátelské dotýkání je povoleno, ba i vítáno. Je ale nutné znát zásady kontaktu. Například dotek v oblasti hlavy nebo pohlazení po vlasech symbolizuje neúctu, spíše se tedy setkáme s poplácáváním po zádech nebo ramenech. Dalším znakem úcty je správné podání ruky, pravidla jsou odlišná oproti České republice. Podání pravé ruky je oplaceno pevným stiskem druhého a přiložením ruky levé. V danou chvíli tedy osoba drží v obou rukách dlaň druhé osoby nebo se stává, že si jedinci podají obě ruce naráz. Dalším projevem úcty je podávání předmětů oběma rukama.⁷⁷

V každé vietnamské rodině nalezneme oltář předků. Jedná se o rituál, jímž si chtějí uchovat přízeň zemřelých. Věří totiž, že zemřelý člen rodiny neustále žije, avšak v jiné podobě a že může ovlivňovat jejich život. Obětují mu proto peníze, jídlo a vše, co by mohl potřebovat jako živý člověk, tím si je chtějí přiklonit a očekávají, že se bude rodině lépe dařit. Zřetelně jsou rozděleny úlohy při

⁷⁷ Kulturní specifika. *Projekt Varianty, Člověk v tísní, společnost při ČT*, [online]. 2002 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b05cizinci/01/10.pdf>

obřadu, muž se modlí a žena nakupuje obětní dary. Tento obřad vykonávají především první a patnáctý den v měsíci, tedy ve dnech novoluní a úplňku. Dále je vykonávají před důležitými životními počiny.⁷⁸

Nejvýznamnějším svátkem je pro Vietnamce Nový rok neboli Tet. Pokud bychom důležitost tohoto svátku převedli do českého prostředí, jednalo by se o spojení Vánoc, Nového roku a Velikonoc. Oslavy tohoto svátku se mění v závislosti na lunárním kalendáři. Pro Vietnamce jsou to svátky klidu a rodinné pohody. V žádné domácnosti nesmí chybět stromeček obsypaný mandarinkami nebo stromky meruněk či broskvoní. Tradičním pokrmem je koláč bánh chung či mút a na stole nesmí chybět ani rýže. Děti nedostávají dárky, ale peníze v obálkách. V dalších dnech se navštěvují příbuzní a vzájemně si přejí.⁷⁹

Dalším významným svátkem je den dětí, který se koná patnáctý den osmého měsíce. Tento svátek se nazývá Svátek středu podzimu. V minulosti se o tomto dnu předpovídala budoucnost následující úrody a pro zlepšení podmínek se obětovali různé dary božstvům. V současné době se tento svátek proměnil na den dětí, ty se obléknou do veselých šatů a s rodiči holdují speciálnímu pokrmu - sladko-slaným koláčům a také dostávají dárky - ovoce, hračky, papírové lampiony.⁸⁰

Značně odlišné je i náboženství, statisticky vyznává 85 procent buddhismus a 8 procent křesťanství. V praxi je to ovšem jinak, Vietnamci nevyznávají pouze jedno náboženství, ale hned několik

⁷⁸ Tamtéž

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ Martínková, Š., Pechová, E., Procházka, J. Vietnamská menšina v ČR: Náboženství, kultura, soužití. [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://www.cerme.cz/ukazka_stud_mat/04/04_04t.html

a od každého si vyberou jen to, co se jim hodí a líbí. Nejen že vyznávají kult předků, dále i ducha strom, ducha vesnice, ducha rodiny, ducha krbu, atd.⁸¹

Další specifika

Pohled do očí: přímý pohled do očí není zdvořilý, naopak může vyjadřovat domýšlivost.

Gesto přivolávání druhé osoby: důležité je, aby dlaň směřovala k zemi, prsty poté pohybuje k sobě. Dlaň otočená směrem nahoru znamená projev nadřazenosti.

Noha přes nohu: projev nadřazenosti může dát najevo i ten, jehož špička přehozené nohy ukazuje na partnera sedícího naproti.

Ruce zkřížené na prsou: takový čin je pokládán za znak rozčilení nad obsahem daného dialogu.

Dlouhý nehet: kdo má dlouhé nehty, nemusí fyzicky pracovat. Proto si někteří intelektuálové či bohatí obchodníci nechávají na malíčku, někdy na všech prstech levé ruky narůst až několikacentimetrový nehet.

Oblečení: být slušně oblečen a upraven je projevem dobrého chování. Vietnamské ženy takřka nenosí sukně, také jejich originální, elegantní sváteční kroj „ao dai“ [čti ao zaj] je složen z dlouhé a přiléhavé, na bocích rozstřižené tuniky a dlouhých, volných, hedvábných kalhot.⁸²

⁸¹ Kulturní specifika. *Projekt Varianty, Člověk v tísní, společnost při ČT*, [online]. 2002 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b05cizinci/01/10.pdf>

⁸² Kulturní specifika. *Projekt Varianty, Člověk v tísní, společnost při ČT*, [online]. 2002 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b05cizinci/01/10.pdf>

Barva pleti: hlavně vietnamské ženy jsou obdivovatelkami světlé pleti a slunci se snaží co nejvíce vyhýbat.⁸³

Výzkum

První respondent v mém výzkumu byla dvacetiletá studentka žurnalistiky L.G.P. Narodila se vietnamským manželům ve Vietnamu a do České republiky se s nimi přistěhovala ve čtyřech letech. Od té doby se o ni starala česká chůva, s kterou měla vřelý vztah, považovala ji za svou babičku. Navštěvovala mateřskou školu a tím, že kolem ní byli sami Češi, si velmi snadno osvojila český jazyk. Důležitým faktorem podle ní bylo, že ji bavilo čtení, tím se stal český jazyk její nejsilnější stránkou a jak na základní, tak i na střední škole patřila k premiantkám a dodnes ho studuje. Díky tomu, že se respondentka dobře učila, nepotřebovala po škole chodit na doučování a tak měla více volného času než její vietnamští vrstevníci.

Mezi spolužáky byla oblíbená, asi do jedenácti let se jí občas stávalo, že se jí někdo ve škole posmíval, ale spíše to byli jen dětské posměšky, tím že vypadala odlišně, lákala ostatní děti. S rostoucím věkem se toto vysmívání zmírňovalo. V dnešní době se s vlnou nelibosti setkává výjimečně, říká: *„Spíš než ve škole, tak jsem se s tímto chováním setkala třeba na akcích, kam chodí takoví ti rádoby neonacisté, ale tohle se mi stalo také pouze jednou a jelikož vím,*

⁸³ Vietnam-Společenská etiketa. www.vietnam-info.cz [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://www.vietnam-info.cz/zeme_kapitola.php?klic=1163

jací lidé tyto skupiny tvoří, nezaobírám se tím a nevdí mi to.“

Tato respondentka má víceméně všechny přátele mezi Čechy, je jen pár Vietnamek, které zná a občas se s nimi sejde, ale pouze sporadicky. Volný čas tráví stejně jako většina majoritní společnosti. Navštěvuje kina, divadla, restaurace, provozuje sporty. Většinou se svými kamarády anebo se svým českým přítelem. Nejen on byl příčinou mnoha hádek s rodiči, ale i odlišný, svobodomyšlnější životní styl. Po mnoha letech hádek a dohadů dospěl vztah respondentky a rodičů do stavu, kdy její chování neuznávají, nepodporují, ale respektují.

Rodina se pravidelně schází při oslavách různých událostí. Kromě narozenin a výročí, slaví Nový rok a jako připomínku výročí úmrtí člena rodiny. Oslavy probíhají tak, že se sejde celá rodina a známí a všichni společně vaří a pak zasednou k jídlu, kterého je obrovské množství a pomalu se konzumuje a postupně se tabule doplňuje o další chody a u toho se povídá a opodál si hrají děti. Alkohol je povolen hlavně mužům, pokud pijí ženy, tak maximálně jednu skleničku. Takovéto večeře probíhají od pěti - šesti hodin a zpravidla končí krátce po jedenácté hodině. Nikdy se neslaví přes noc.

V rodině dotazované se vaří občas i česká kuchyně, ale převládá vietnamská. Sama respondentka přiznala, že umí uvařit více českých jídel, je na ně zvyklá ze školních jídelen a některá jídla ji naučila „česká babička.“

S rodinou ve Vietnamu jsou v kontaktu rodiče respondentky, pravidelně jsou ve styku přes internet

nebo skype. Ona i její sestra se s nimi nestýkají a kontakt udržují jen přes rodiče.

Sama sebe by dotazovaná definovala jako Vietnamku, biologicky jí je a nikdy by se za to nestyděla, ale mentálně a psychicky se cítí být spíše Češka, jak názory, postoje, tak životním stylem a cíli.

Mou další respondentkou L.H. byla devatenáctiletá dívka, která se narodila ve smíšeném manželství. Její otec je Vietnamec a matka Češka. Narodila se v České republice a navštěvovala jak mateřskou školu, tak i základní a střední školu v Čechách. Dle jejího názoru není úplně obvyklé, aby vietnamské děti navštěvovali školku, spíše je vychovávají chůvy. Z jejího okolí byla jediná, která má tuto zkušenost. Je to i díky tomu, že uměla česky a nepotřebovala, aby jí někdo v této oblasti vzdělával. Ona sama v pozdějším věku učila český jazyk své vietnamské vrstevníky, bylo to pro ni ale také obtížné, protože neumí vietnamsky a tak vysvětlovala spíše pomocí posunků. Během školních let se v kolektivu neseťkala s projevy xenofobie, spíš na ní děti pokukovaly a to bylo způsobeno tím, že je fyzicky odlišná. S nevlídnými komentáři se setkává spíše u starých lidí, pokládají ji za „žluté zlo nebo žlutou zkázu.“ Díky tomu, že hlavní slovo ohledně výchovy měla matka, tak jí minul typický školní dril, kterým musí projít téměř všichni mladí Vietnamci. Její vrstevníci seděli po škole u učení třeba ještě šest hodin, většinou jí je dával otec za vzor.

S vietnamskou rodinou se nestýká. Zná je pouze z fotek, sám její otec navštívil své rodiče ve

Vietnamu pouze třikrát. Když už jel někam na návštěvu, tak za svou sestrou do Německa. Tam byla i dotazovaná a potvrdila, že tamní situace je podobná jako v České republice, její bratrance komunikují s rodiči vietnamsky a mezi sebou a vrstevníky německy. Jinak se také dost podobají většinové společnosti.

S ostatními Vietnamci přicházela do styku pravidelně. Často se navštěvovali otcovi přátelé. Konaly se večere, pokaždé u někoho doma. Probíhalo to tak, že se sešlo několik vietnamských rodin, připravilo se velké množství jídla a všichni seděli a povídali si a děti si opodál hráli. Byl to určitý způsob, jakým se utužovaly vztahy. Dnes už tato tradice opadla a tyto návštěvy už nejsou příliš časté.

Zkušenosti respondentky s rodinou ve Vietnamu jsou takové, že úroveň komunikace a jejich životní standart ve Vietnamu je velmi nízký, i když tam nebyla, z vyprávění otce ví, že ve vesnici odkud pochází, není internet a je tam velká chudoba. Velký rozdíl vidí také v tom, že v ČR je mnoho aut a ve Vietnamu zase skútrů.

Vztah s rodiči hodnotí jako kladný, když porovná styl výchovy matky a otce, ten otcův je konzervativnější s vyšším nárokem na vzdělání. Otcí na rozdíl od bratra pomáhá v obchodě. Z počátku měl otec výhrady k jejímu chování (kouří a na veřejnosti pije alkohol, chodí se bavit na různé zábavy), postupně si ale zvykl a už ji akceptuje.

Nejdůležitější hodnotou Vietnamců je rodina, dbají na vztahy a přeneseně pro ně znamená rodina

jejich obchod. V rodině projevují úctu ke starším spíše jen formálně v oslovení, jinak ne.

Typickou Vietnamku popisuje jako dívku, co nekouří na veřejnosti, nepije alkohol a je spíše rezervovanější. To často způsobuje, že dívky, které vyrostly v České republice, mají problémy s rodiči. Oproti tomu vietnamští chlapci mají povoleno vše. Ve vietnamské společnosti mají muži vyšší postavení než ženy. Muž je ten, koho doma všichni poslouchají a jako potomci jsou více ceněni chlapci. Sama respondentka potvrzuje, že když se narodil její bratr jako by o ní otec ztratil zájem.

A jak vidí sama sebe? L.H. se pokládá za Češku, i když majoritní společnost jí tak nevidí, stejně Vietnamci jí nepovažují za Vietnamku. Ohledně partnera nemá vyhraněný názor. Nějakou dobu chodila s Vietnamcem. Tím že jí sami Vietnamci za Vietnamku příliš nepovažují, to pro ni nebylo úplně jednoduché. Rodina partnera na ní pohlížela spíše jako na dceru svého kamaráda. V tu chvíli se etnická odlišnost ztratila. Jinak je přesvědčena o tom, že téměř všichni vietnamští rodiče by pro svého potomka chtěli partnera z řad Vietnamců. Ona sama pochází ze svazku smíšeného a obě rodiny partnerů se s tím nesrovnávali jednoduše.

Šestnáctiletá M.T.P. se narodila v České republice do finančně velmi dobře zajištěné rodiny. Téměř od narození měla svou chůvu a trávila s ní všechnen svůj čas, rodiče téměř neviděla, takže se začleněním do české společnosti neměla žádný problém. Naopak jí docela dlouho trvalo, než se naučila vietnamsky, rodiče jí několikrát poslali do Vietnamu

k příbuzným, aby se zdokonalila rychleji, a hlavně nechtějí přetrhat vazby s Vietnamem.

Dotazovaná potvrzuje, že život ve Vietnamu a v České republice je naprosto jiný, liší se mentalitou lidí, jiným politickým uspořádáním, podnebím a v neposlední řadě životním stylem. *„Mně se tam líbí, ale nechtěla bych měnit svůj životní styl, V ČR už jsem si zvykla, a i když je to všechno tak moc odlišný, raději bych zůstala tady. Třeba na pár let bych jela do Vietnamu poznat to tam pořádně, procestovat to tam, ale tady bych jednou chtěla žít se svou rodinou.“* Nejvíce respondentku překvapil rozdíl ve vnímání starých lidí. Ve Vietnamu jsou staří považováni za zkušené a moudré a každý je ctí, v České republice jsou vnímáni jako podřadní a spíše společnost obtěžují. Tato úcta se týká nejen starších osob, ale v rámci rodiny vyjadřují značnou úctu i svým rodičům a dalším příbuzným. Proto velmi dbá na postoje rodičů a snažím se jím vyjít vstříc a nedělá nic proti jejich vůli. I když se stávajícím životním stylem a tím, že většina jejich kamarádů patří mezi Čechy, je to velmi těžké.

Na základní a ani teď na střední škole neměla se spolužáky žádné problémy. Dotazovaná odhaduje, že je to tím, že dnes už si ostatní vrstevníci zvykli na cizince ve školách a v jejich okolí. Mezi učiteli se také nesetkala s prvky diskriminace. Naopak tím, že ve škole podává dobré výsledky, jí učitelé dávají za vzor ostatním spolužákům. Sama přiznává, že za tímto úspěchem stojí velká dřina, po škole ještě několik hodin studuje. To je i odpovědí na její volný čas. Kromě učení se ještě stará o svého sourozence anebo pomáhá rodičům v obchodě. Mezi českými vrstevníky se

pohybuje hlavně ve škole, někdy zajde s kamarádkami do kavárny nebo do kina a také velmi ráda chodí na bowling. V divadle byla jen několikrát se školou.

S rodiči chodí ke známým na večere. Většinou se ale s potomky známých posadí stranou od rodičů a povídají si mezi sebou česky a řeší si svoje problémy, převážně „holčičí věci.“ Tyto večere jí baví, v mládí se tak naučila recepty na vietnamské pokrmy, když pomáhala matce s přípravami.

V této rodině se slaví jak české, tak i vietnamské svátky - Nový rok, Velikonoce, Vánoce. A ani oltář pozůstalých tu nechybí.

Respondent D.N.T. je studentem všeobecného gymnázia a navštěvuje třetí ročník. Již od tří let docházel do mateřské školky a následně nastoupil školní docházku do české základní školy se zaměřením na výuku anglického jazyka.

S učiteli vychází dobře, chová k nim respekt, jelikož jsou to starší lidé a pro něj jsou to autority. Víceméně s nimi nediskutuje, poslouchá a plní jejich úkoly. Problém mu ve škole způsobuje český jazyk, když již na základní škole měl potíže s psaním y a i. Literatura a sloh mu nečiní obtíže, ale gramatika je náročná. Překážkou pro něj nebyla ani mluvená čeština, v dětství se musel učit vyslovovat ř, ale dnes už ho umí krásně a bez těžkostí. Právě s tímto problémem mu pomohla jeho učitelka z mateřské školky, která s ním výslovnost pilně trénovala. V dnešní době už mu český jazyk nedělá žádné potíže, mnoho se naučil i od svých vrstevníků. Kamarády má převážně Čechy, společně

chodí hrát fotbal, na pivo nebo jezdí na kole. Všichni v jeho okolí ho považují za Čecha, na jeho etnickou příslušnost nedbají ani spolužáci a ani učitelé. Jak sám říká: „Nepoznal jsem nějaký rozdíl v přístupu učitelů ke mně. Nároky mají pedagogové ke mně stejné jako k mým spolužákům. Úlevy v učení jako například v češtině opravdu nemám žádné. Do školy se připravuju sám, když něčemu nerozumím, tak mi poradí kamarádi, pomáháme si tak nějak vzájemně.“

Respondent tráví volný čas především sportem. Jezdí na kole, hraje fotbal. Velmi ho to baví, ale sporty provozuje na amatérské úrovni, jen tak pro zábavu, ne vrcholově. Respondent tyto aktivity bere i jako možnost stýkat se s vrstevníky české národnosti, vyvolává to u něj pocit, že se stává jedním z nich. Dotazovaný přiznává, že fotbal chodí hrát i ostatní Vietnamci, všichni společně se kamarádí.

D.N.T. mi sdělil i svůj postoj k partnerství, říká: „České holky se mi moc líbí, jako partnerku bych nějakou bral, ale nevím, jestli by ona chtěla mě, Vietnamce. Možná bych i nějakou našel, co by jí to nevadilo, ale to bych měl pak zase problém s mýma rodičema. Mají k českým holkám výhrady kvůli způsobu života. My vyznáváme trochu jiný životní hodnoty, máme jiný styl života a dost významná je pro nás práce. Já ale takovýchle předsudky nemám, neřeším to a klidně bych změnil svůj život. Na tohle jsou rodiče až moc konzervativní.“

Respondentovi rodiče se stýkají výhradně s přáteli v rámci jejich komunity, mezi Čechy známé nemají. Doma mezi sebou hovoří vietnamsky. Dotazovaný o vztahu s rodiči vypověděl: „Náš vztah je spíš

konfliktní, oni se nechtějí přizpůsobit vaší společnosti, jsou vůči ní uzavření a já to mám zas obráceně, chci žít jako moji vrstevníci, chodit do kina, sportovat, jít třeba i do divadla, taky do hospody a prostě chci ve svém volném čase být s kamarády. A to oni nepochopí. Jediný co je teda dobrý je, že nemusím pomáhat v obchodě, to po mě nechtějí, ale musím mít zase dobrý známky, učení to po mě chtěj.“ Tím, že rodiče tráví většinu dne v obchodě, se celá rodina sejde doma až večer. Matka uvaří tradiční vietnamské jídlo a u večeře probírají problémy ohledně školy a sdělují si, kdo a co celý den dělal. Respondent přiznal, že má raději českou kuchyň nebo rád navštěvuje McDonalds či KFC, uvedl, že to přímo miluje. Jeho rodiče prosazují naopak vietnamský způsob stravování, i v této oblasti jsou konzervativní.

Dotazovaný se nedokáže identifikovat výhradně s jednou skupinou, necítí se být úplně jako Čech a ani jako Vietnamec, stojí někde uprostřed. V určitých ohledech by chtěl zůstat Vietnamcem, ale ve Vietnamu žít nechce, nezná to tam a zdůrazňuje, že jeho rodištěm jsou Čechy. Cestování se ale nebrání, rád by poznal další země. *„Tím směrem se asi ubere můj další život a tomu přizpůsobím i svoji budoucí práci. Chci se vybrat obor, ve kterém najdu uplatnění i v jiné zemi. Nejspíš management, ekonomii, práci s financema, to je to, co by mě bavilo. A banky přece najdeme všude ve světě. Mám jeden velký sen, podívat se do Ameriky a třeba tam i žít.“*

Dívka D.V.T., jenž je další respondentkou, navštěvuje prvním rokem gymnázium a je jí šestnáct

let. Narodila se v České republice a její rodiče zde mají obchod a žijí zde téměř dvacet let. Rodiče D.V.T. patří do starší věkové kategorie a o dívku mají velký strach a tomu je podmíněna i celá jejich výchova.

Respondentka nenavštěvovala mateřskou školu, hlídala ji česká paní, které říkala teto. Mezi své české vrstevníky se dostala, až když začala chodit do školy. Do té doby se stýkala pouze s vietnamskými dětmi, ty navštěvovala, když její rodiče jezdili na návštěvy k vietnamským známým a příbuzným. Příchod do školy v místě bydliště od počátku zvládala velmi dobře a dodnes ji škola baví. Respondentka přiznala: *„Česky jsem před příchodem do první třídy moc neuměla, až častým čtením, učením a díky spolužákům jsem se všechno brzy naučila. Po škole se ještě doma hodně učím, rodiče to po mě vyžadují, chtějí, abych byla právníčka nebo doktorka. Doma se vše točí kolem mého vzdělání, všechno se tomu podřizuje.“*

Kamarádky má dotazovaná pouze ve škole, po vyučování chodí hned domů k rodičům. Občas pomáhá v obchodě, ale spíše proto, aby jí utekl čas. Koníčky má hlavně takové, které může vykonávat doma - tedy čtení, sledování filmů. V žádném případě nesportuje, nikdy jí žádný sport nešel a ani jí nebavil. S tímto přístupem ke sportovním aktivitám se dostává do střetu i ve škole.

Ve vztahu s rodiči hraje D.V.T. roli podřízené. Tato rodina ctí výhradně vietnamské tradice, připravují národní jídla a mezi sebou komunikují výhradně vietnamsky.

Respondentka sama sebe charakterizuje jako tichou a nenáročnou dívku se silnými vietnamskými kořeny. Rodičům neodporuje, velmi si jich váží, je to totiž hlavní pilíř vietnamské výchovy, úcta k autoritám. Pokud by jim začala odmítovat a vzpírat se, považovali by to od ní za nevděk a ten není na místě, protože jí poskytly příznivé podmínky pro to, aby mohla dosáhnout vysokého vzdělání.

Svou budoucnost vidí respondentka takto: „Až budou rodiče staří a nebudou to tu už zvládat, chtějí se vrátit do Vietnamu, ke svým známým a příbuzným a také tam chtějí zemřít. Do té doby já tady budu studovat a snad i pracovat, a jestli se nestane v mém životě nic zásadního, odjedu pak taky do Vietnamu, pojedou tam s rodiči. Svého partnera si budu hledat jen mezi Vietnamci, s Čechem bych ani žít nechtěla. Je zvláštní, že si vůbec nedokážu představit být celý život v Čechách. Je to pro mě cizí země, je mi tu dobře, ale nectíme tu žádné zdejší zvyky a ani hodnoty české společnosti mi nejsou blízky.“

Mým následujícím respondentem byl M.B.N., devatenáctiletý student čtvrtého ročníku střední odborné školy se zaměřením na informatiku. Narodil se ve Vietnamu a do České republiky se přistěhoval v šesti letech. Jeho otec jel do České republiky asi o čtyři roky dříve a připravil tu pro mne zázemí, našel byt a pronajal obchod. Posléze přijel dotazovaný spolu se svou matkou a bratrem. M.B.N. ihned nastoupil do první třídy, zde začal s výukou českého jazyka, rodiče mu ještě platili doučování, kam chodil až do šesté třídy. Díky tomu se mu podařilo překonat jazykovou bariéru.

Kamarády si našel až na území České republiky a díky tomu, že má o dva roky staršího bratra, se jim pak lépe ve dvou seznamovalo s místní mládeží. Ihned si našli kamarády ve škole, i ve starších ročnících. Na učitele měl velké štěstí, jeho první učitelka mu pomáhala začlenit se mezi spolužáky a komunikovala s ním často, aby zmírnila jeho prvotní šok po přistěhování.

Ve vzdělání má dotazovaný jasný cíl a rád se o něj se mnou podělil: *„Ve škole mě nejvíc bavila informatika, počítače. Taky jsem to šel po základní škole studovat. U počítače vlastně trávím veškerý svůj volný čas, baví mě hrát hry, ale taky se snažím vymyslet hry nový nebo nějaký programy. A taky dělám webový stránky, dost je dělám pro své známý. Ve škole jsem měl dobrý známky, teď jsem úspěšně odmaturoval a čekají mě zkoušky na vysokou školu, vybral jsem si obor informační technologie, tak doufám, že to vyjde, moc bych chtěl být inženýrem a chtěl bych pracovat pro nějakou cizí nadnárodní společnost, to bych si moc přál.“*

M.B.N., stejně tak jako předchozí respondenti, přiznal, že za své vzdělání vděčí rodičům, velmi cítí podporu z jejich strany. Oni sami mají středoškolské vzdělání a chtějí, aby jejich syn něčeho dosáhl a uplatnil se nejen v České republice, ale popřípadě i jinde v Evropě nebo ve Vietnamu. S rodiči má poměrně harmonický vztah, jediný rozpor mají v tom, že jim dotazovaný nechce pomáhat v obchodě a raději tráví čas u počítače. Sám přiznává, že na partnerské vztahy vůbec nemyslí, ale dokáže si představit, že by se mohl sblížit s českou dívkou, možná raději než

s Vietnamkou. České dívky se mu líbí, ale nemá na ně teď čas.

Kladný vztah má k české kultuře, tím že si osvojil v soužití s českými kamarády a spolužáky české zvyky a tradice, způsob komunikace a třeba i stravování. Doma se setkává s tradicemi vietnamskými, které uznávají jeho rodiče - čtou vietnamský tisk, knihy, koukají na vietnamské televizní programy, dodržují vietnamské svátky. Toto všechno požadují i po respondentovi, ale nepřikazují mu to. On sám má k vietnamským tradicím kladný přístup, nevadí mu různé oslavy a večere. Připouští, že rodiče mu na oplátku vychází vstříc a podporují ho při snaze zapadnout do majoritní společnosti. Dovolují mu navštěvovat kino, kulturní a sportovní akce, které ve městě probíhají, dále mu třeba i nakupují oblečení, jako mají jeho vrstevníci.

O budoucím životě s rodiči nemá příliš jasnou představu. Neví, zda jeho otec a matka chtějí zůstat v České republice nebo zda se budou chtít přestěhovat zpět do Vietnamu. Časté lákadlo návratu ke svým příbuzným, dotazovaný nejuje, jeho rodiče se s ostatními Vietnamci neschází ani v České republice. Celé dny tráví v obchodě a po večerech se věnují svým dvěma synům.

M.B.N. o sobě říká: „Cítím se napůl Vietnamcem a napůl Čechem. K vietnamské národnosti mám blízko díky tradicím a jazyku a k české mám vztah spíše ve způsobu života, stravováním a taky sportem. Když se zamyslím, kde a s kým bych chtěl žít, tak asi zde v Čechách. Jsem tady zvyklý, máme se tu dobře, jak po finanční stránce, tak i lidé kolem nás se k nám chovají dobře.“

Zajímavé informace jsem se dozvěděla od české respondentky V.K. Před mnoha lety se jí naskytla příležitost prodávat v jednom vietnamském obchodě a potom, co si vybudovala důvěru mezi Vietnamci, jim hlídala děti a po získaných kontaktech a zkušenostech s touto minoritou začala pracovat v integračním centru v Pardubicích. V současné době nepečuje pouze o vietnamské děti, ale stará se i o dospělé Vietnamce.

Vietnamské děti mají k V.K. velmi vřelý vztah, berou ji jako svou babičku. Tím, že je respondentka z majoritní společnosti mají k ní adolescenti velmi blízko. Domnívají se, že ona jim musí porozumět lépe než jejich rodiče. Velmi často se jí svěřují s osobními problémy a sama dotazovaná přiznává, že je pro ni velmi těžké řešit je s nimi. Vietnamci jsou vychováváni k velké úctě ke svým rodičům a starším a jí nenáleží právo radit dětem něco jiného, než jejich rodiče, i když ví, že mnohdy je to zcela absurdní. *„Například nedávno za mnou přišel můj oblíbenec K. a tak si povídáme a on se mi najednou začal svěřovat o jeho vztahu k spolužačce Češce, a že se mu líbí a on jí asi taky a že by jí rád někam pozval. Tak jsem ho v tom podporovala a pak jsem zjistila, že jsou jeho rodiče zásadně proti tomu, aby si začal s českou dívkou a vůbec asi s nějakou dívkou, protože učení je na prvním místě a on tu holčinu nechal svému kamarádovi. Tak jediný, co jsem mohla já udělat, že jsem se mu snažila vysvětlit, že se nemůže tak lehce vzdávat a nechat tu holku radši kamarádovi.“*

S jinými problémy se potýká další vietnamský chlapec: *„Není to tak dlouho, co za mnou přišel jeden vietnamský kluk a stěžoval si na svého tátu, že už*

neví, co dělat, že otec prohraje všechny peníze v automatech a matka je hrozně nešťastná a začínají se zadlužovat. Dokonce říkal, že svého otce nesnáší. Ale protože v těchto rodinách funguje úcta k rodičům, nikdy by si nedovolil postavit se svému tátovi a o tom, jak ho to trápí, by se před rodiči nedovolil zmínit ani slovem.“

Díky mnohaletým zkušenostem zná respondentka velmi dobře vztah rodičů a dětí. Dá se říci, že kvůli neustálému pracovnímu nasazení rodičů jim nezbyvá mnoho času na své děti. Způsob výchovy je zcela odlišný o způsobu výchovy českých rodin. Tím, že chodí rodiče domů až večer, jsou děti zvyklé ponocovat a hluk ve večerních hodinách často způsobuje problémy se sousedy.

Hlavním rysem vietnamské výchovy je důraz na vzdělání. Rodiče jsou ochotni udělat cokoli a zaplatit cokoli, jen aby jejich dítě bylo vzdělané, v tom totiž vidí jeho budoucnost. Tím, že mají rodiče špatnou jazykovou výbavu, mnohdy dochází k nedorozumění s učiteli. Proto dnes již většinou na rodičovské schůzky chodí paní V.K. a pak se snaží zjednodušeně předat informace vietnamským rodičům a zároveň i dětem řekne nezbytné informace.

Pro tuto respondentku bylo největším šokem „fyzické násilí na dětech.“ Ve vietnamské kultuře je zvykem „kopat“ do dětí, když něco udělají špatně. Na první pohled se to opravdu jeví jako násilí, ale pouze pro českou majoritu, mezi Vietnamci je to zcela běžné.

Co se týká zvyků, oslav a svátků potvrdila respondentka dosud zjištěný oltář na vzpomínku mrtvých, velké oslavy Tetu a společné večere. „Oni ty

svoje tradice mají, i když nevím, jak moc to budou za nějakou dobu dodržovat jejich děti, asi už moc ne. Ale zas to jsou takový tradice, který nikoho kolem neobtěžují, teda když pomínu ten zápach při vaření rýže, ale zase i to je pro ně určitý obřad. Já jsem jednou u nich připravovala kuře a to jsem si dala, koukali na mě, protože jsem na něm nechala kůži a ten tuk a to oni pečlivě odstraňují.“

Asi před rokem se této respondentce naskytla možnost navštívit svatbu pardubických Vietnamců. Její pocity z této slavnosti byly velmi pozitivní. Svatba se konala v pražské Sapě a ona byla jediná Češka mezi 600 vietnamskými svatebčany. Dotazovaná své pocity shrnula takto: „Bylo to ohromné a já jsem konečně poznala, jak si připadají oni mezi námi. Ale zas musím říci, že byli velmi příjemní, vůbec se mi nesmáli, že neumím jíst hůlkami a neumím jíst kraba. Takže mi to vůbec nevadilo, normálně mě brali a tolerovali.“

Svatba se od té české také liší, vše začíná zásnubami. Ženichovi a otcovi rodiče a nejstarší členové z rodiny se sejdou a přichystají dárky. Následně se sejde určitý počet chlapců a dívek. Měli by to být panicové a panny, a oni, ty dárky dávají na tácky a překrývají je červeným saténovým šátkem se zlatým vyšíváním a znaky, které mají přinést štěstí rodičům toho druhého partnera. Následně probíhá focení nevěsty a ženicha na různých místech a fotí se i celé svatební přípravy - žádání rodičů o požehnání a modlitby rodičů. Potom se koná obrovská veselka, na které byla i paní V.K., kde se sejde velké množství příbuzných, známých a kamarádů. Tradičně se na svatbu zvou celé vesnice, dokonce i poštačka, opravář,

každý, kdo se s novomanželi alespoň trochu zná. Pokud by nevěsta a ženich někoho nepozvali, je to pro ně velká ostuda.

Celá veselka je velmi dobře organizována, u vstupu každého příchozího vítají rodiče novomanželů a organizátoři ho uvedou na své místo u stolu.

Při příchodu nevěsty a ženicha všichni pozvaní povstanou a tleskají. Snoubenci si sednou na připravený trůn - židle, pak přijdou rodiče a probíhá několik oficiálních rituálů. Následně se dostaví oddávající (respondentka nevěděla, jestli formální nebo neformální) a vybídne novomanžele k výměně prstýnků. Jelikož toto byla bohatá svatba, bylo pro svatebčany připravené i bohaté občerstvení. Nevěsta s ženichem rozkrajovali obrovský kaskádovitý dort, následně v pyramidě nalévali šampaňské a celkem bylo nabídnuto dvanáct chodů jídla. Celý večer byl moderovaný, hodně se tam zpívalo a hrála hudba a po stranách podia byly dvě plátna, na která se promítaly záznamy z předchozích dnů svatby, zasnuby, modlitby, atd.

V průběhu hodování ženich s nevěstou a rodiči obešli všech šest set hostů a s každým si přitukli.

Jako svatební dar není zvykem dávat věcné pozornosti, ale peníze v obálce. A právě na tyto obálky je připraveno velké osudí ve tvaru srdce a vhazují se tam. Paní V. K. odhadla, že tímto způsobem vyberou přibližně milion či milion a půl. Dozvěděla se, že i velmi vzdálení známí věnují manželům okolo třech tisíc. A vzhledem k tomu, že je celá hostina velmi náročná, tak novomanželé tyto dary vítají. Celá tato slavnost v pražské Sapě začala v půl osmé ráno a

konec byl v deset hodin večer. A na závěr opět rodiče obešli všech šest set hostů a s každým se rozloučili.

Respondentka se domnívá, že vietnamské děti jsou už dost české, spíše by se ale české děti měly učit od těch vietnamských vrstevníků, a to především pokoře a úctě.

Poslední dotazovanou byla pětatřicetiletá učitelka základní školy E.K. S vietnamskými dětmi má ve třídách za poslední roky bohaté zkušenosti. Ona sama se o vietnamských žácích vyjádřila takto: *„Ze své učitelské praxe mohu zodpovědně uvést, že nelze v třídním kolektivu poznat rozdíl mezi žákem české nebo vietnamské národnosti. Vietnamské děti se bez komplikací plně začleňují do celku, snaží se chováním přizpůsobit dětem českým. Mnohdy ve znalostech učiva převyšují české studenty, což je dáno jejich cílevědomým přístupem k životu a tlakem ze strany rodičů. To je jasné, od mala je jim vštěpováno, že vzdělání je základ pro lepší budoucnost.“*

S českým jazykem mají vietnamské děti problémy většinou jen v prvních letech studia, díky doučování se rychle zdokonalují a jejich pokrok je znatelný během prvních měsíců počátku jejich vzdělávání. Ve vyšších ročnících jsou rovni českým dětem nebo jsou i lepší, tento fakt je ale individuální, u každého jedince převyšují znalosti v rozdílných předmětech.

Problémy nastávají především při komunikaci s rodiči. Mnohdy si sebou na rodičovské schůzky přivedou tlumočníka (někoho z komunity, kdo česky rozumí) nebo místo sebe pošlou zástupce, jenž jim doma informace sdělí (bývá to osoba české národnosti,

jež si u Vietnamců získala důvěru). Se samotnými vietnamskými rodiči je komunikace mnohem obtížnější a učitele stojí více úsilí, ale pokud se s nimi mluví klidně a pomalu, není to nic snadného, ale ani nemožného seznámit je s informacemi. Dotazovaná vypověděla, že je ale při kontaktu s Vietnamci znát jejich úcta k učitelům, chovají se pokorně a slušně. Mnohdy učitelům nosí dárky.

Analýza dat

V této části bych se chtěla věnovat vybraným tématům, která vyplynula z mého výzkumu. Jedná se o faktory, které mají na vietnamské adolescenty největší vliv na utváření jejich identity a jejich sebehodnocení.

Školní prostředí

V dnešní době se čím dál tím více setkáváme s vietnamskými žáky ve třídách základních, středních či vysokých škol.

V mateřských školách bývají vietnamské děti výjimečně. Vietnamští rodiče se pro děti snaží zajistit „to nejlepší“ už od raného dětství, a proto jim pořizují chůvy na hlídání. Pro vietnamské děti je to zásadní okamžik, poprvé se dostávají do kontaktu s českým prostředím, jejich „babičky na hlídání“ jim předávají nejen jazyk, ale i zvyky a životní styl české společnosti. S chůvami tráví téměř celý den, protože rodiče na ně nemají čas, ti jsou v práci a společně se setkávají pouze na večeri. Vzdělání je pro Vietnamce to nejdůležitější, proto po svých

dětech velmi tvrdě požadují ty nejlepší výsledky. Většina respondentů přiznala, že po škole ještě navštěvovali doučování, i když jejich známky byly výborné, rodiče je i tak nutili být ještě lepší. Velkým trendem mezi Vietnamci se stala gymnázia, znázorňují pro ně určitou prestiž a mnoho Vietnamců usiluje o přijetí na tento typ školy.

Vietnamci si velmi váží vzdělaných lidí a tedy i učitelů, a proto tímto způsobem vychovávají i své děti. Jedna z respondentek (L.G.P.) se snažila porovnat české a vietnamské školství: *„Domnívám se, že české školství je velmi liberální a vztah učitele a žáka bych označila spíše za anarchistický. Tohle by se ve Vietnamu jen těžko hledalo, děti zde mají mnohem více úkolů a nemohou během výuky svobodně prezentovat své názory.“* V České republice se do povědomí většiny dostalo, že vietnamští žáci jsou jedni z nejnadanějších, respondentka (L.G.P) tento fakt vyvrací: *„Už to není, jak to bývalo. Vietnamci už nepatří mezi elitní studenty, i když se tedy pořád na gymnáziích a vysokých školách drží.“*

Spolužáci a vrstevníci

Pro vietnamské adolescenty jsou partnerství a nově navázaná kamarádství s Čechy velkým přínosem. Na základě vyzkoumaných informací lze konstatovat, že právě se svými spolužáky a vrstevníky tráví většinu času, a to jak ve škole, tak i ve svém volném čase. Mezi jejich společné aktivity patří sportování, chození do kina, na pivo a do kaváren, řeší společně jejich věku odpovídající problémy. Během výzkumu jsem nezaznamenala problém se začleněním vietnamských

jedinců do okolního kolektivu, jejich vztahy jsou vzájemně rovnocenné.

Mnou dotazovaní dospívající nedělali rozdíly mezi vrstevníky různých národností. Nerozlišovali, zda jsou jejich kamarádi Češi nebo Vietnamci. Vzájemně si dokázali pomáhat, což potvrzuje i respondent (D.N.T): *„Když sem šel ven s klukama, at' to byli Češi nebo Vietnamci, a měl jsem úkol, tak aby mi to nezabralo moc času, vždycky mi s ním někdo pomohl. To bylo normální takhle mezi náma.“*

Kamarádství s Čechy pozitivně vnímaly hlavně dívky, jedna z respondentek (M.T.P.) uvádí: *„Z počátku jsem se s holkama Češkama kamarádila pro to, abych se dostala mezi české kluky, ale důvěrnější vztahy jsem pořád měla s vietnamskejma holkama. Až pak dýl jsem začala kamarádit víc s Češkama, až tak na střední mi došlo, že to jsou taky fajn holky a teď je mám možná i radši.“*

Sounáležitost s vrstevnickou skupinou jim přináší integraci do českého prostředí a naučení se novým zvykům a návykům. Jedná se především o prvky hovorové češtiny, styl oblékání a osvojení si moderních trendů typických pro českou mládež.

Média

Vietnamské adolescenty ovlivňují převážně česká média. Dívají se na českou televizi, sledují filmy jak evropské tak i mimo evropské tvorby a tisk čtou výhradně český. Hlavním důvodem, proč nevěnují svou pozornost i vietnamským médiím je, že neovládají jazyk. Jejich jazyková výbava není dostatečná a filmům nerozumí. Tento fakt potvrdila i respondentka

(L. H.): „Televizi sleduju tady tu českou. Akorát jednou jsem se koukala na vietnamskou telenovelu, ale s anglickejma titulkama a to teda jako není typická telenovela, na který my jsme tady zvyklý, tam neřeší jen milostný krize, to je na druhym místě. Hlavní dějovou linií je třeba krach burzy nebo obchodní spory nebo takový ekonomický problémy.“

V čem se dotazovaní shodují, v téměř v každé rodině čtou vietnamské noviny, zde se dozví aktuální situaci v České republice. Tento tisk čtou ale spíše rodiče respondentů. Adolescenti si kupují většinou české časopisy.

A jaký na ně mají vliv česká média? Převážná většina článků o Vietnamcích má negativní charakter. Především se zmiňují o kriminalitě, pěstírnách konopí, raziích na tržnicích, atd.⁸⁴ Reakce respondentů byly takovéto (L.H.): „To, co se píše, mě mrzí, jedná se jen o určitou skupinu Vietnamců a všechny nás házejí do stejného pytle.“, jiná reakce (D.V.T): „Já k těmhle Vietnamcům vůbec nepatřím.“, (L.G.P.): „Je to pravda, ale stejně tak tu je mnoho Čechů, kteří se neživí poctivě.“

Mezi pozitivní zprávy patří úspěchy vietnamských studentů a jejich enormní pracovitost.⁸⁵ S tím dotazovaní souhlasili, jen jedna respondentka řekla (L.G.P.): „Dnes už to zas tak pravda není, naše generace není tak pracovitá jako rodiče, my už jsme docela líní.“

⁸⁴ Martínková, Š., Pechová, E., Procházka, J. Vietnamská menšina v ČR: Náboženství, kultura, soužití. [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z:

http://www.cerme.cz/ukazka_stud_mat/04/04_04t.html

⁸⁵ Tamtéž

Rodinné prostředí a rodiče

Na jedné straně jsou do značné míry vietnamští adolescenti ovlivňováni českou školou, vrstevníky, médií a na straně druhé jsou tu rodiče, kteří se jim snaží neustále připomínat, kde mají své předky. Ač se doposud zdálo, že mezi českými a vietnamskými adolescenty není rozdíl, právě v rodinném prostředí jich několik nalezneme.

Rodina a děti jsou hlavním pilířem vietnamských vztahů, vazby mezi nimi jsou mnohem pevnější a těsnější a udržují je i se vzdálenými příbuznými. Vztah k rodičům výstižně popsala respondentka (L. G. P.): *„Co se týče vztahu s rodiči, tak upřednostňuju vztah vietnamských rodin. Je sice výhodou, hlavně pro ty mladé Vietnamce v pubertě, že české rodiny až zas tolik neřeší partnery, alkohol, cigarety, de facto svým dětem dávají v mnoha případech svobodu už od nějakých 15-ti let. Jenomže od toho se podle mě odvíjí jejich pozdější vztah k rodičům. V dospělosti Češi mnohdy utnout vztahy se svými rodiči a preferují spíše svůj osobní život. Jinak tomu je u Vietnamců, k rodičům cítíme značnou úctu a uvědomujeme si jejich důležitost a jako mladí se snažíme své „dluhy“ splácet.“*

I přes tuto veškerou úctu se v určitém věku do střetu s rodiči dostali téměř všichni dotazovaní. Jak řekla respondentka (L. G. P.): *„Dřívější vztah s rodiči bych označila jako problémový, dnes je už ale klidný a stabilní. Většina neshod pramenila z konzervativnosti rodičů a taky z mého věku.“* Respondentka dodnes nejedná podle představ rodičů, ale už si u nich vybudovala respekt a rozhoduje se

bez jejich souhlasu. Například si našla českého partnera, to obecně vietnamští rodiče nevidí rádi, mnoho měsíců se dohadovali, zakazovali jí ho, ale nakonec rezignovali a dnes už jim nevadí.

Jinou zkušenost má respondentka (L. H.), našla si partnera Vietnamce a díky tomu, že pochází ze smíšeného manželství, nepovažovala ji rodina přítele za plnohodnotnou Vietnamku. Jejich vztah se stal komplikovaný, naopak když si našla partnera Čecha, měla problém s tím, že jí považovali za Vietnamku.

Dalším zajímavým rysem je komunikace v rámci rodiny. Vietnamští rodiče neumí téměř vůbec česky a naopak vietnamské děti neovládají skoro vůbec vietnamský jazyk. Dokonce i sourozenci se mezi sebou baví česky a vietnamštinu používají výhradně jen s rodiči. V samotné rodině mnohdy vzniká jazyková bariéra. Z toho vyplývá, že pokud děti neovládají vietnamštinu, neudrží vztahy s příbuznými ve Vietnamu. A pokud mají alespoň základní slovní zásobu, často je tam posílají rodiče, aby se jejich znalosti zdokonalily, problémy mají hlavně s psaním a čtením.

Náboženství a svátky

Díky vzrůstajícímu počtu vietnamských přistěhovalců na území České republiky se zde vytvořila poptávka po náboženských obřadech. A protože i mezi Vietnamci se vyskytují katolíci, proběhlo tu několik mší. Aby Vietnamci bohoslužbám rozuměli, slouží je ve velkých městech jako je Praha, Brno, Cheb, Plzeň, Mladá Boleslav, atd. vietnamští otcové. V Pardubicích proběhla první mše 17. 8. 2008 a zúčastnilo se jí 11 Vietnamců. Další mše již měly

větší úspěch a sjížděli se sem Vietnamci i z okolních měst. Po mši se věřící přesunuli na faru a u drobného pohoštění diskutovali o stávajícím životě.⁸⁶

Mezi vietnamskými adolescenty se mi nepodařilo najít nikoho věřícího. Většinou měli respondenti problém vůbec říci jaké náboženství je typické pro Vietnam. Jediný znak víry, který v každé rodině dodržují, je víra v duše mrtvých. V den úmrtí člena rodiny se vytvoří oltář a k němu se postaví jídlo a dárky. Vietnamci věří, že zesnulý čerpá z tohoto jídla energii a vůni. Pokud si z těchto darů chce vzít něco smrtelník, musí říci určitou modlitbu u oltáře. Tuto zkušenost potvrzuje většina respondentů, ale oni sami tomuto kultu nepřisuzují značnou důležitost, spíše vzpomínají na to, jak k oltáři chodili mlsat. Oproti tomu pro první generaci Vietnamců vyjadřuje kult předků určitý vztah ke své rodné zemi a sounáležitost s příbuznými, domovem a vyznačuje úctu ke stáří.

Vietnamci neslaví narozeniny a tudíž je pro ně nejvýznamnějším svátkem lunární Nový rok neboli Tet, kdy si každý Vietnamec přičte ke svému věku rok. Je to svátek pohyblivý, většinou připadá na konec ledna nebo začátek února. Tento den symbolizuje pro Vietnamce velkou sounáležitost, schází se s příbuznými a známými a společně připravují pokrmy, dávají si dárky a oslavují. Velmi často právě v tomto období jezdí Vietnamci na návštěvy do Vietnamu a pro mladé Vietnamce je to příležitost podívat se do země, se kterou jsou tak často spojováni. Mnoho z nich se vrátilo s pocitem, že s Vietnamem nemají mnoho

⁸⁶ Vietnamská mše v Pardubicích. *Farnost Pardubice* [online]. 2008 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.farnost-pardubice.cz/clanky/Vietnamska-mse-v-Pardubicich.html>

společného, ať už je hlavní bariérou jazyk, nebo jiný styl života či snad podnebí. Ti, co nemají finanční prostředky na cestu do Vietnamu, zůstávají v České republice a slaví zde. Největší oslavy probíhají v pražské Sapě, ale i pardubičtí Vietnamci si pronajímají celé hospody a tady slaví, popíjejí a zpívají karaoke.

Zbylé svátky, jež slaví, se shodují s těmi českými. Podle jedné z dotazovaných (M.T.P.) je to díky tomu, že: *„než by si Vietnamci brali dovolenou nebo zavřeli své obchody ve dnech, kdy se slaví svátky ve Vietnamu, utekl by jim kšeft a tak se radši podřídili většině a slaví Vánoce a Velikonoce.“* S dalším vysvětlením přišel jiný respondent (M.B.N.), ten se domnívá, že: *„za vším jsou děti, poslouchají od spolužáků, jaký mají stromeček a kolik dárků dostali od Ježíška, tak nám raději rodiče tyto svátky začali taky dopřávat.“*

Vánoční večer probíhá v podobném duchu jako v českých rodinách. Rodiče se přes den věnují obchodu, ve většině případů mají na Štědrý den ještě otevřeno. Po návratu z práce připraví večeři, nebývá zvykem připravovat kapra. Rodina se společně navečeří a posléze se přesunou k vánočnímu stromku a rozbalují dárky.

Práce

Nastávající generace Vietnamců má o práci jasno. Většina jejich rodičů by si přála, aby dosáhli větších úspěchů, a podporují je všemi možnými prostředky. Bohužel většinová společnost nemá s Vietnamci pracovní zkušenosti (pokud nepočítáme

prodej) a příliš je nezaměstnávají. Pokud tedy Vietnamec po vysoké škole nenastoupí do mezinárodní firmy, je pro něj těžké uchytit se na trhu práce. Často si hledají zaměstnání v rámci své komunity. Vietnamci mají pocit, že v českém pracovním kolektivu jsou nuceni pracovat méně díky nastaveným normám a nemohou tak ukázat své schopnosti nebo více, ale tím pádem budou dělat i za své spolupracovníky.

Budoucnost

První generace Vietnamců je charakteristická stánkovým prodejem, provozováním obchodů tzv. večerek, heren a hospod. Díky velkému pracovnímu nasazení si odpočinek, dovolenou či nemoc nemohou dovolit. Nejdůležitějším pojmem je pro ně ekonomické zajištění. Po mnohaleté těžké práci na území České republiky se většina finančně dostatečně zajistí, ale tyto prostředky už neumí dále efektivně využít. Jak říká Xuan Cang Do: *„Spousta Vietnamců neviděla několik let své rodiče, svého manžela či manželku a je toho názoru, že pošle-li manželce a dětem peníze, splní tím manželské a rodičovské povinnosti. Mnoho Vietnamců mluví o rodině jako o jedné z nejvýznamnějších hodnot vietnamské kultury. Ve skutečnosti si však málokdo dělá starosti s tím, že je od rodiny odloučen. Od války uplynulo 30 let, přitom Vietnamci stále navazují na tradici „manžel na jihu a žena na severu“; pouze s tím rozdílem, že manžel je dnes v Evropě a manželka v Asii.“*⁸⁷

⁸⁷ Xuan Cang Do, Život a mentalita Vietnamců v ČR a ve východní Evropě. *Blog.idNES.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://xuancangdo.blog.idnes.cz/c/260895/Zivot-a-mentalita-Vietnamcu-v-CR-a-ve-vychodni-Evrope.html>

Budoucnost této skupiny je v rukou nastávající generace. Ve větších městech se již několik posledních let můžeme setkat s mladou generací Vietnamců, kteří mluví plynule česky, navštěvují kulturní instituce, oblékají se stejně jako majoritní společnost, jejich pracovní cíle vzrostly oproti předešlé generaci a pravděpodobně už je nepotkáme u stánkového prodeje, dá se říci, že se téměř dokonale integrovali do většinové společnosti. Ale i přes tento fakt, jsou hrdí na to, že jsou Vietnamci a své zvyky si budou chtít do jisté míry uchovat.

Budoucnost Vietnamců v ČR vidí pozitivně, s narůstajícím počtem emigrantů a tím, že už majoritní společnosti nepřipadají tolik zvláštní, už se nediví, že potkají Vietnamce v kině nebo ve škole, jejich začlenění stoupá. A tím, že jsou houževnatí a pracovití, si vždy najdou nějaké uplatnění na trhu. S čím ale nesouhlasí je, že by se do společnosti zapojili tolik, že by začali spolupracovat ve větším s Čechy. Než by poskytli místo třeba v obchodě Čechovi, tak raději napíše nějakému příbuznému do Vietnamu, ať přijede, že tu pro něho mají práci. Často si jezdí vypomáhat i v rámci republiky nebo v tomto případě jezdí otec do Německa pomoci sestře. Takže na poli pracovním nestojí o spojení s Čechy.

Závěr

Na území České republiky se zvyšuje počet Vietnamců a nepřichází na toto území pouze noví imigranti z Vietnamu, ale stávajícím Vietnamcům se tu rodí noví potomci. Právě tato nově utvářející se zde generace je velmi osobitá a liší se od generace první.

V teoretické části jsem se věnovala především pojmu etnická identita. U první generace Vietnamců je velmi silná. Potvrzují to její pevné vztahy s Vietnamem, tradice a zvyky, jež dodržují a pravidelně vykonávají i na území hostitelské země. A právě tyto aspekty a navíc ještě tradiční vietnamské hodnoty se pokoušejí předat i svým potomkům.

Na vietnamské adolescenty nepůsobí pouze rodinné prostředí, značný vliv má i školní klima, vrstevníci a média. Působení těchto faktorů způsobuje, že u druhé generace Vietnamců etnická identita slábne. Mé bádání mezi adolescenty prokázalo, že jsou pro ně typické výše zmíněné teorie - „Ani Čech, ani Vietnamec.“ či „Jak Čech, tak Vietnamec.“ Příslušnosti k určité skupině využívají svévolně. V České republice nejsou považováni za Čechy a ve Vietnamu je nevnímají jako Vietnamce. Ani oni sami se nedokážou výhradně rozhodnout, k jaké etnicitě se přiklonit a setrvávají někde uprostřed, mezi oběma možnostmi.

Na mou první výzkumnou otázku: „*Do jaké míry se uchovává vietnamská identita u druhé generace Vietnamců?*“ jsem u respondentů našla převážně následující odpověď. Vietnamští adolescenti v Pardubicích cítí sounáležitost s Vietnamem především v oblasti zvyků a tradic, jež jim vštěpují

jejich rodiče a snaží se tak vytvořit vztah svých dětí k jejich rodinným kořenům. Dále se jim pokouší vštípit základy vietnamského jazyka. Na úrovni mluveného slova vietnamštinu ovládají víceméně všichni respondenti, jinak je to už při psané formě a při čtení. Dá se říci, že lingvistické znalosti klesají.

Nabízí se odpověď na další výzkumnou otázku „*Nakolik přebírají vietnamští adolescenti životní styl a prvky české kultury?*“ S Českou republikou poutá mladé Vietnamce způsob jejich dosavadního života, navázané styky se spolužáky a vrstevníky, přírodní klima a do určité míry už i české tradice a zvyky. Dospívající se s Českou republikou spojují natolik, že v budoucnu neplánují odjezd do Vietnamu. Spíše se zamýšlejí nad delším setrváním v Česku nebo po ukončení studií vycestovat do jiných zemí, především evropských.

Poslední otázka, na kterou jsem se svým výzkumem snažila odpovědět, byla: „*Vznikají „třetí plochy“ mezi první a druhou generací Vietnamců v České republice?*“ Ano, vznikají. Rodiče nesou velmi těžce skutečnost, že se jejich potomci oddalují domovu. Období adolescence je známé pro svou výbušnou povahu a v tomto případě je navíc umocněné ještě střetem dvou značně odlišných kultur. Tyto dvě generace se střetávají především v odlišném životním stylu. První generace přijela na území České republiky za vidinou finančního zisku, ale generace následující již chce na tomto území prožívat plnohodnotný život. Proto se s touto skupinou mladých Vietnamců setkáváme ve veřejném životě čím dál častěji.

Danou problematikou se již zabývá poměrně mnoho odborné literatury. Mnou vyzkoumané informace se často shodovaly s dostupnými zdroji, a tudíž potvrdily validitu údajů.

Dle mého názoru a na základě výzkumu bude vývoj nové generace Vietnamců v České republice směřovat k úplné asimilaci s majoritní společností nebo je možné, že se u budoucí generace setkáme s etnorevitalizačním hnutím a opět se budou Vietnamci žijící na území Česka snažit porozumět jazyku a kultuře svých předků.

Literatura a použité zdroje

BAČOVÁ, Viera. Etnická identita. IN ČERMÁK, Ivo, HŘEBÍČKOVÁ, Martina, MACEK, Petr. *Agrese, identita, osobnost*. Sdružení SCAN, 2003, s. 315.

BAČOVÁ, Viera. Primordiálny versus inštrumentálny základ etnickej a národnej identity. *Československá psychologie*, 41, s. 303-313

BAREŠOVÁ, Ivona. *Současná problematika východoasijských menšin v České republice*. Olomouc, Univerzita Palackého, 2011. ISBN 978-80-244-2645-7.

BARTH, Fredrik. *Ethnic Groups and Boundaries*. Boston, 1969, s. 10-11. Dostupné z http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic228815.files/Week_2/Barth%20Introduction%20Ethnic%20Groups%20and%20Boundaries%20.pdf

BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě: Prolegomena k vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2010. Dostupné z: http://eu.avcr.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Pracoviste/Oddeleni_historicke_etnologie/Etnicita_v_historicke_perspektive.pdf

BERGER, Peter, LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Praha:

Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 216.

BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam. *Etnické komunity: v kulturní a sociální různosti*. Praha: FHS UK, 2010. ISBN 978-80-87398-08-1.

BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam. *Etnické komunity: integrace, identita*. Praha: Univerzita Karlova, FHS, 2011. ISBN 978-80-87398-13-5.

BITTNEROVÁ, Dana. Konstrukce identity imigrantů v ČR. In MACEK, Pete, DALAJKA, Jiří. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech: víceoborový přístup*. Brno: Masarykova Univerzita, 2003. ISBN 80-210-3804-7.

BUBÍKOVÁ, Šárka. *Problematika identity = The Issue of identity: identita a globalizace: sborník příspěvků*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003

BUDIL. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras*. Ústí nad Labem: Dryada. ISBN 80-903412-4-1.

ČERNÍK, Jan. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H. ISBN 80-7319-055-9.

CHOWN, Peter, KANG, Melissa, SANCI, Lena, NEWNHAM, Verity, BENNETT, David. *Adolescent Health: Enhancing the skills of General Practitioners in caring for*

young people from culturally diverse backgrounds.
CAAH: Resources [online]. 2008 [cit. 2012-06-27].
Dostupné z: <http://www.caah.chw.edu.au/resources/gp-section1.pdf>

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-925-2.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7419-053-7.

FALTÝN, Jaroslav. *Multikulturní. Andragogika*. S. 129.
Dostupné z http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_47.pdf

GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-89-3.

GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3.

GODDARD. *The anthropology of Europe: identity and boundaries in conflict*. Oxford: Berg, 1994. ISBN 0-85496-904-7.

HIRT, Tomáš. Přehled základních tezí modernistického pojetí nacionalismu. *AntropoWebzin* [online]. 2007 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/prehled-zakladnich-tezi-modernistickeho-pojet>

HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ: národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-97-4.

JANDOUREK, Jan. : *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007.

JIRASOVÁ, M. Perspektivy vietnamských dětí. In BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam. *Etnické komunity v české společnosti*, Praha, Ermat, 2006, s. 318- 339

KADERKA, Petr, KARHANOVÁ, Kamila. Obraz cizinců v médiích. *Cizinci.cz* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2002 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z: http://www.cizinci.cz/files/clanky/122/Obraz_cizincu_v_mediich_Zprava_o_projektu_za_rok_2002.pdf

Kulturní identita. *CzechKid* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1120.html>

Kulturní specifika. *Projekt Varianty, Člověk v tísní, společnost při ČT*, [online]. 2002 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b05cizinci/01/10.pdf>

LIEBKIN, K., JASINSKAJA-LATHI, I.: Acculturation and Psychological Well-Being Among Immigrant Adolescents in Finland, A Comparative Study of Adolescents From Different Cultural Backgrounds. *Journal of Adolescent Research*, 15, 2000, 4, s. 446- 469

LLOBERA, Josep R. *An invitation to anthropology : the structure, evolution and cultural identity of human societies*. New York: Berghahn Books. ISBN 1-57181-598-8.

MACEK, Petr: Adolescence. Portál, Praha. 1999, s. 207

MARTINEZ, Ruben O., DUKES, Richard L. The Effects of Ethnic Identity, Ethnicity and Gender on Adolescent Well-Being. *Journal of Youth and Adolescence*. 1997, s. 503-516.

MARTÍNKOVÁ, Šárka, PECHOVÁ, Eva, PROCHÁZKA, Jan. Vietnamská menšina v ČR: Náboženství, kultura, soužití. [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://www.cerme.cz/ukazka_stud_mat/04/04_04t.html

MIKLASOVÁ, N.: Etnická identita potomků imigrantů. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Dostupné z http://is.muni.cz/th/55260/fss_m/

MORGENSTERNOVÁ, Monika. *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-678-3.

NAGEL, Joane. Constructing Ethnicity: Creating and Recreating Ethnic Identity and Culture. *Society for the Study of Social Problems*. 1994, s. 152-176.

Nguyen Thi Thuy Duong, Dvojí život banánových dětí. *Klub Hanoi* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2008020701>

NOVOTNÝ, Daniel D. Identita v antropologii (kritický pohled). *Poznámky pod čarou* [online]. 2010 [cit. 2012-06-20]. Dostupné z <http://poznamkypodcarou.blogspot.cz/2010/08/identita-v-antropologii-kriticky-pohled.html>

Obyvatelstvo v Pardubickém kraji a jeho okresech v 1. čtvrtletí 2012. *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit.2012-06-25]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xe/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_v_pardubickem_kraji_a_jeho_okresech_v_1_ctvrtletí_2012

PALEČEK, Martin. Identita - Podivný pojem. *Přehledové studie* 07/12. 2007, s. 2-14. Dostupné z <http://antropologie.zcu.cz/identita-podivny-pojem>.

PHINNEY, Jean S., HORENCZYK, Gabriel, KLIEBKIND, Karmela, VEDDER, Paul. Ethnic Identity, Immigration, and well-being: An Interactional Perspective. *Journal of Social Issues*. 2001, č. 3, s. 493-510.

PHINNEY, Jean S., ROMERO, Irma, NAVA, Monica, HUANG, Dan. The Role of Language, Parents and Peers in Ethnic Identity Among Adolescents in Immigrant Families. *Journal of Youth and Adolescence*. 2001, s. 135-153.

POLANSKÁ, Jitka, KADLECOVÁ, Markéta. Banánové děti a jejich milující rodiče. *Člověk v tísní* [online]. 2008 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=143&idArt=730>

Problémy s cizinci má v Pardubicích řešit zvláštní pracovník. *Oficiální internetové stránky statutárního města Pardubice* [online]. 2009 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.pardubice.eu/urad/radnice/media/tiskove-zpravy/tz2009/tisk-090128.html>

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3069-1.

ROBERTS, Robert E., PHINNEY, Jean S., MASSE, CHEN, Y. Richard, ROBERTS, Catherine R., ROMERO, Andrea. The Structure of Ethnic Identity of Young Adolescents from Diverse Ethnocultural Groups. *The Journal of Early Adolescence*. 1999, s. 301-322. DOI: 10.1177/0272431699019003001.

SMITH, Emilie P., WALKER, Katrina, FIELDS, BROOKINS a SEAY. Ethnic identity and its relationship to self-esteem, perceived efficacy and prosocial attitudes in early adolescence. *Journal of Adolescence*. 1999, č. 22, s. 867-880.

Šamánek, Jan. Lidé z továrny: integrace cizinců v Pardubicích. *Oficiální internetové stránky statutárního města Pardubice* [online]. 2008 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2120909>

ŠVARCOVÁ, E., MAREŠ, J., Spolupráce se školou pohledem rodičů žáků pocházejících z etnických menšin. *Pedagogická orientace*, 2006, 1, s. 42-56

UMAÑA-TAYLOR, Adriana J., BHANOT, SHIN, Nana. Ethnic Identity Formation During Adolescence. *Journal of Family Issues*. 2006, č. 3, s. 390-414. DOI: 10.1177/0192513X05282960.

Vietnamská mše v Pardubicích. *Farnost Pardubice* [online]. 2008 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.farnost-pardubice.cz/clanky/Vietnamska-mse-v-Pardubicich.html>

Vietnam - Společenská etiketa. *Www.vietnam-info.cz* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z:

http://www.vietnam-info.cz/zeme_kapitola.php?klic=1163

What is Adolescence?. *Office of Population Affairs* [online]. [cit. 2012-06-27]. Dostupné z:

http://www.hhs.gov/opa/familylife/tech_assistance/etraining/adolescent_brain/Overview/what_is_adolescence/index.html

XUAN CANG DO, Eva. Život a mentalita Vietnamců v ČR a ve východní Evropě. *Blog.idNES.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z:

<http://xuancangdo.blog.idnes.cz/c/260895/Zivot-a-mentalita-Vietnamcu-v-CR-a-ve-vychodni-Evrope.html>